

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ІСТОРІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД	5
1.1 Історіографія історії архівної справи в Україні.....	5
1.2 Теоретичні засади збереження документів	10
1.3 Довідковий апарат архівних матеріалів.....	12
РОЗДІЛ II МЕТЕДЕЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ АРХІВУ КОЛИШНЬОГО КДБ УРСР	16
2.1 Архівне описування документів особового походження.....	16
2.2 Укладання описової статті архівної справи	23
2.3 Аналітичний огляд видання	29
РОЗДІЛ III РОБОТА РЕДАКТОРА ВИДАННЯ «СПРАВА ВАСИЛЯ СТУСА»	35
3.1 Розкриття змісту архівних документів у книзі Вахтанга Кіпіані <i>Справа Василя Стуса</i>	35
3.2 Робота редактора видання «Справа Василя Стуса» із систематизації та подачі архівних матеріалів.....	63
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	77

АНОТАЦІЯ

Савчук С. В Видання Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса» як взірєць подачі архівних матеріалів у книзі.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації молодшого спеціаліста зі спеціальності «Журналістика». Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль, 2021. 84 с.

Дипломна робота присвячена дослідженню видання Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса» та дослідженню в ньому архівних матеріалів. Окреслено поняття «архівні матеріали» та їх систематизацію.

Розглядаються особливості декомунізації архівознавства в незалежній Україні в контексті децентралізації та демократизації архівної системи, висвітлюються провідні тенденції розвитку на шляхах перебудови архівознавчої науки, відродження національних традицій та його трансформації в українське, аналізується діяльність провідних архівознавчих осередків та ключові напрями досліджень, їх проблематика і зв'язок з теорією і практикою.

З'ясовується сутність, концептуальні засади і критерії визначення українського архівознавства, його інтеграція у європейський архівний простір та адаптація до світових стандартів.

Ключові слова: архівознавство, українське архівознавство, історія архівів, архівні матеріали, архів, Стус, архівне видання, редактор .

ВСТУП

Після проголошення незалежності українська держава розпочала новий етап у сфері архівознавства та діловодства. Завдяки прогресу історичної науки залежить стан архівів. Історія – це не лише опис, це насамперед розвиток організаційних форм, завдань методів та закономірностей, які відповідають за ці процеси. Україна має давню архівну традицію, а її періодизація невіддільна від світових тенденцій, від історичної думки. Вона увібрала не лише національні витоки пов'язані з різними епохами, вона розірвала тоталітарний режим та змогла реформуватися в тенденціях демократизації та децентралізації.

Після прийняття Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» [26]. Відкриття архівів дало змогу Вахтангу Кіпіані зібрати документи із 6-ти томної кримінальної справи Василя Стуса та вмістити у книгу архівні документи(протоколи: обшуків, допитів; листи; статті; зображення, статті упорядника, а також статті В. Овсієнка, Л. Бородіна. Останній відомий текст В. Стуса, які таємно були передані на волю, укладені у книгу у розділі «З таборового зошита».

Книга «Справа Василя Стуса»(*Додаток А*) стала історією України. Цю книгу знають, обговорюють, читають, та судять.

Актуальність даної роботи полягає у дослідженні архівних матеріалів відкритих архівів КДБ УРСР, які є важливою складовою у вивченні української історії.

Мета роботи – дослідити книгу Вахтанга Кіпіані та різновид у ній архівних матеріалів.

Завдання дослідження зумовлені поставленою метою:

- розглянути становлення архівної справи в Україні;
- висвітлити теоретичні засади збереження документів;
- здійснити аналітичний огляд видання; виокремити типи архівів та архівних документів.

Об'єкт дослідження видання «Справа Василя Стуса» Вахтанга Кіпіані.

Предметом дослідження є тенденції становлення та розвитку архівної справи, архівне описування, створення довідкового апарату.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використана система **методів наукового дослідження**, а саме: історичний метод (дослідження становлення архівних фондів), аналіз (дослідження концепції діяльності архівів), порівняння (порівняння різних типів архівних матеріалів), а також метод узагальнення (підсумки дослідження).

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше здійснено комплексний аналіз видання Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса».

Матеріали дослідження: книга Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса».

Теоретичне значення роботи дослідження даної теми стане внеском у галузь знань із архівознавства(досліджено історію становлення архівознавства, описано методи збереження архівів та архівних фондів, описано науково-довідковий апарат).

Практичне значення результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення специфіки архівної справи студентами, викладачами у наукових дослідженнях та у продовженні розвитку даної теми.

Структура роботи дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури(50 найменувань) та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки друкованого тексту. Обсяг основної частини тексту 60 сторінок.

РОЗДІЛ І ІСТОРІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

1.1 Історіографія історії архівної справи в Україні

«Архівознавство – наука молода та малодосліджена, проте, містить глибоку історіографію[13, 14]». Досліджує історію розвитку архівознавчих досліджень та наповнює невідомими знаннями, поповнюється маловідомими фактами.

Історіографія архівної справи в Україні багаторазово притягувала увагу дослідників. В історії розвитку архівної справи надзвичайно важливим є період повоєнних років. Він подарував українському архівознавству багатство праць, які дають змогу висвітлювати різні аспекти даної проблематики чи характеризують певний період.

Проте дослідження архівної справи здійснювалося по-різному. Через рамки тоталітаризму архівна справа в Україні знаходилася у нелегкому становищі. В різні часові періоди були не однакові бачення ситуацій. Важливе значення відіграла ідеологія Радянського Союзу (СРСР), для котрої притаманним було піднесення керівних ролей партій та уряду, коли вони досягали успіху, а недоліки – замовчувалися.

«Проти істориків-архівістів радянська влада чинила репресії, які стали негативним відбитком у розвитку української історіографії. Після 1930-х рр. практично було винищено архівістику, два десятиліття «ігнорування» владою вивчення історії архівної справи[17, 142]».

Ю. Трач зазначає, що: «1943 року грабіжницька політика окупаційних архівних служб активізувалася, коли в ході війни розпочався вирішальний перелом. Крайове управління організувало масове вивезення та винищення архівних фондів та руйнування приміщень. Нацистське командування вивозило на Захід цінні матеріали, які з точки зору пропаганди, засвідчували німецький вплив на інші землі, осягнення німецьких колоній [34, 142]».

Саме партійний, цензурний, жорстокий контроль вплинув на діяльність органів архівних служб, редколегій, журналів, наукових збірників та інших видань. Через складні політичні умови архівісти повинні були доводити переваги радянської системи та спрямовувати свою діяльність на планові тематичні дослідження, які нав'язувала тодішня влада.

В.С. Коновалова у своїй статті не лише висвітлювала загальні питання з історії архівної справи в Україні, акцент вона здійснила на замінах, які сталися під час діяльності державних архівів для удосконалення науково-довідкового апарату [16, 3-7].

У дослідженні В.В. Кузьменка досліджено питання розвитку архівної справи в радянській Україні [17, 53-61].

Дослідження українських архівістів УРСР, їх підсумовування друкували у збірнику «Історичні джерела та їх використання», який видавався в 1964-1972рр. Збірник належав підпорядкуванню Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. У збірнику публікувалися дослідження І. Л. Бутича, Я. Д. Ісаєвича, О. Я. Мацюка, Ф. П. Шевченка, які вони присвятили історії архівів, історичним подіям, історичним постатям та ін.

Одним із важливих напрямів архівних досліджень відбулося вивчення регіональних архівних установ. Архівісти І. Л. Бутич, А. Л. Грицеляк, А. І. Гошовський, Р. С. Кулачковський, О. Т. Мокрицька, П. І. Фостик, у своєму напрацюванні «Нариси з історії установ Галичини» відтворили історію та роботу документальних складів історичних архівів, які діяли за часів австрійської влади у м. Львів.

«З історії виникнення архівів у Львові» Н. Ф. Врадій у своєму дослідженні приділив увагу питанню виникнення та розвитку архівів, які створили на базі Центрального державного історичного архіву УРСР та на базі обласного державного архіву [4, 22-42].

Простеживши історію архівної в західному регіоні В.І. Куцинда зупинив свою увагу на упорядкуванні фондів державних архівів на початку 1950-х рр.[19, 5-9].

В.І. Філоненко розглянув етап розвитку архівної справи в АР Крим, де в цей час діяла Таврійська вчена архівна комісія [35]. Значну увагу розвитку архівної справи на Одещині приділили В. Кузнєцов, Г. Рибалко, Л. Скуднова, В. Шевченко та ін. Г. Бойко, В. Кузьменко, Ю. Овчаренко – на Вінниччині. К. Коротченко та А. Мітьєва досліджували архівну справу в східних областях.

Значну увагу архівній справі в Україні приділяли зарубіжні науковці-архівісти, а саме: польські архівісти поглиблено вивчали етапи розвитку архівної справи на західних землях XVIII ст.(вивчаючи історію Земського архіву в Львові А. Томчак й М. Лєвандовська, дослідили роль працівників в функціонуванні архіву та в декількох розділах своїх наукових надбань визначили вплив угорської влади на архівну систему [35].

У 1970-1980-ті рр. українська радянська історіографія поповнилася науковими дослідженнями, які були присвячені виникненню та розвитку в Україні партійних архівів. У своїх публікаціях Д. С. Щедрина висвітлювала діяльність партійного архіву, який діяв при Інституті історії при ЦК Компартії та обласних партійних архівах [36]. Даний архів був провідним центром у системі партійних архівів. Архів відрізнявся від інших структур на науковому та прикладному рівні. Його очолили відомі архівісти, історики Ю. Бабко, П. Павлюк, В. Мельниченко, О. Юрченко [23, 439].

Кінець 1980-х рр. в країні відбулися демократичні зміни, які активно посилили архівний розвиток. Розпочалося розсекречення та залучення до наукового обігу документів, розширювалася тематика наукових досліджень, було створено Спілку архівістів України [23, 483].

Проте, головною подією а архівній діяльності стала передача колишніх архівів КДБ до складу ДАФ України, що дало змогу розширити архіви, які в подальшому використовувати маловідомі сторінки нашої історії, зокрема там містилися справи колишніх репресованих, жертв нацистських переслідувань, вивезених на примусові роботи до Німеччини [23, 484].

Важливим внеском в архівну історію України стали праці, які відображають діяльність державних архівів. В них зображено історію архіву в певний період або

окремий вид роботи. О. М. Брунькова та О. О. Кривошеєва у своєму дослідженні «До історії Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР», проаналізовано діяльність архіву в період 1943-1960-ті рр. Архів діяв в Києві, а його філіал в Харкові.

Важливим аспектом є те, що вчені, які працювали над вивченням архівної справи, розпочали викладацьку діяльність у вузах. Розпочинаючи з 1960-х рр., було сформовано напрям з професійної підготовки архівістів, зокрема, це праці С. А. Яковлєва та В. І. Стрельського. Г. І. Сургай стверджував, що: «Історія архівної справи в ті часи була малодослідженою, тому для підготовки студентів використовували конспекти лекцій В. І. Стрельського та тексти, які він розробляв для курсів. Їх використовували як навчальні посібники»[31]. В. О. Замлинський продовжив висвітлювати питання з відмінної підготовки кваліфікованих спеціалістів [10].

У 1980-х рр. розпочався процес «перебудови» УРСР, який став наслідком нових досліджень в галузі архівознавства. Через ідеологічний тиск наука потерпала від кризи, але це дало змогу зробити перші спроби формування «нової хвилі» архівних досліджень, а саме:

- збільшився доступ до архівних джерел;
- вітчизняні дослідники повернулися до досліджень окремих архівів.

О.М. Апанович, О.Л. Барбарука, Г.В. Боряка, Л.І. Шохіна розпочали пошук та дослідження невідомих документів та їх поширенню[1].

У 1990-х рр., коли Україна відновила державну незалежність – архівна справа зазнала значних змін. Важливою подією в українському архівознавстві стала реформа галузі та прийняття у 1993 році Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [27]. Етап «перебудови» став переломним моментом для радянської історіографії. Українські архівісти отримали доступ до праць національних та світових досліджень. Зокрема, українське суспільство могло ознайомитися з надбаннями дослідників діаспори, а саме праці А. Жуковського, О. Субтельного, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко. Через глибокий інтерес до історії України, держава та суспільство

зазнало потреби в архівознавчих, джерелознавчих дослідженнях, також актуальним стало питання про діяльність архівних установ, організацій в не легкі періоди української історії. Поступово розсекречувалися архівні документи, це створило сприятливі умови для вивчення цих тем та дало змогу значного розширити базу джерел.

Архівісти розпочали активну видавничу діяльність, у своїх працях вони намагалися висвітлити історію архівної справи замовчуваного періоду. Це був збірник «Архівна та бібліографічна справа в Україні доби визвольних змагань (1917-1921рр.)» (*Додаток Б*), який вміщував в себе дослідження архівістів доби УНР. Над цією темою роботу продовжив археографічний журнал «Пам'ятки», який аналізував архівні документи певного періоду.

О. П. Пшеничний та М. Г. Дубик здійснювали дослідження щодо вивчення питань архівознавства в період Другої Світової війни, їх стан та діяльність[8]. Українські архіви у цей період також досліджувала американська дослідниця Патриція Кенеді Гімстед, яка у своїх працях відображала саме проблему пошуку та повернення документів в українські архіви з за межею України[8].

Через виникнення теоретико-методологічних проблем, які були пов'язані з переосмисленням історичного досвіду різних поколінь, призвело до того, що у 1998 р. було створено Я.С. Калакурою підручник «Архівознавство» (*Додаток В*), який був побудований на основі досягнень українських та зарубіжних дослідників. У підручник вкладено нові підходи до вивчення архівної справи, а у 2002 р. видання доповнили та видали узагальнюючий посібник. Виникнення посібника було зумовлено часом, а саме через те, що відбувалася комп'ютизація в державних архівах[23].

Для 1990-х рр. характерним чинником була участь у всеукраїнських конференціях, з'їздах, де поширювалися наукові ідеї щодо розвитку даної галузі на теренах України. Архівна періодика України після проголошення незалежності була направлена на активне висвітлення здобутків архівної науки[22, 383].

Отже, ми дійшли до висновку, що історія архівної справи України пройшла нелегкий шлях періодів української історії, що значно позначилося втратами

архівних документів, руйнуванням архівних баз та героїзмом архівістів, які зберегли національну архівну спадщину.

1.2 Теоретичні засади збереження документів

Головним завданням архівів є забезпечення збереження архівних документів. Для його вирішення потрібно сприяти усім необхідним нормам, а саме дотримання нормативних режимів, організації зберігання документів, проведення заходів з відновлення пошкоджених документів[13, 2019].

Залежно від матеріалу, на якому відтворено інформацію, документи поділяють на такі групи:

- Документи з паперовими носіями;
- Документи з плівковими носіями;
- Електронні документи [13, 219].

«Папір є найпоширенішим матеріалом для відтворення текстових документів, його багатокомпонентна система, яка складається з волокон целюлози, проклеювальних і барвникових матеріалів. Від матеріальної основи паперового документа залежить період його зберігання. Знаючи показники паперу та барвників можна прогнозувати тривале збереження документа з даною матеріальною основою»[22].

«Матеріальна основу аудіовізуальних документів складають чорно-білі й кольорові кіно та фотоплівки, магнітні стрічки(фотодокументів, кінодокументів, відео документів). Матеріали з плівковими носіями в процесі довгого використання розтягуються від ударних навантажень у стрічко протяжних механізмах апаратури. Кіно фотодокументи під діями інтенсивного світла та тепла при проекції на екран стикаються з кислими та лужними середовищами під час фотографічного та реставраційного оброблення. Це призводить до зміни фізико-механічних властивостей плівок під час зберігання та використання»[12, 220].

Природне старіння документів – це незворотній фізико-механічний процес. Характерними його рисами є зміна хімічного складу паперу та зменшення його міцності, папір стає ламким, текст вицвітає, може осипатися фарба. На цей процес активно впливають умови зберігання документів: вологість та температура повітря, ступінь забруднення повітря вміст в ньому домішок та газів, дія світла (ультрафіолет або інфрачервоне випромінювання) та інші чинники, які впливають на біологічне руйнування документів[12, 220].

Для запобігання природного старіння матеріальної основи документів в архівах проводять заходи, щодо підвищення здатності документів протистояти руйнівним діям зовнішніх та внутрішніх чинників.

Світло необхідне для роботи з документами, але разом з тим є основним небезпечним чинником, який викликає швидке руйнування їх матеріалів. Найбільш руйнівною дією є ультрафіолетове випромінювання. Період руйнування залежить від інтенсивності та тривалості випромінювання. Папір відбиває більшу частину світлових променів, в результаті він буріє та втрачає свою міцність та еластичність, текст вицвітає. Вицвітання це окислювальний процес, який виникає під дією кисню на активовану світлом молекулу барвника[12, 221].

Для запобігання негативного впливу світла на збереженість документів слід дотримуватися таких вимог:

- Вікна сховищ мають бути захищені від прямого сонячного світла;
- Від шкідливих дій світла рукописи та рідкісні документи уберігаються у контейнерах або шафах;
- Документи не зберігають на підвіконнях, робочих столах, які розташовані коло вікон;
- Світильники мають бути виготовленні із матового скла;
- Тривалість освітлення сховищ визначається лише на певний термін[39].

Підвищення температури повітря та вологості прискорюють процес старіння документів, а саме коли документи зберігають у стосах з поганим

провітрюванням, в результаті температура підвищується та утворює сприятливі умови для утворення біошкідників.[22].

Найнебезпечнішим для збереження документів є різкі добові та сезонні коливання відносної вологості й температури повітря середовищ. Через коливання папір втрачає напругу та свої гігроскопічні властивості, що в результаті призводить до пошкодження.[39].

Нормативні інтервали відносної вологості повітря сховищ для документів з паперовою основою включають:

- Стабільну зону поведінки паперу;
- Зону оптимальної швидкості природного старіння паперу та вицвітання тексту;
- Зону біологічної безпеки або виключення ризику біопошкоджень[39, 13].

Проте, найбільш ефективним засобом забезпечення та контролю волого-температурного режиму у архівах є система централізованого кондиціювання повітря.

1.3 Довідковий апарат архівних матеріалів

«Щорічно на державне зберігання надходить близько 1 млн. справ від міністерств, відомств, установ, організацій та підприємств. З метою створення доступу до величезного масиву цих документів національного архівного фонду України необхідно мати досконалий довідковий апарат саме тому в українському архівознавстві та архівній практиці проблема довідкового апарату є головною, а її вирішення безпосередньо пов'язане з останніми здобутками української історичної науки, станом впровадження новітніх технологій, узагальненням світового досвіду»[12, 205].

Коло користувачів архівної інформації збільшується, розширюється та якісно змінюється. Змін зазнали усі архівні процеси – найбільше пов'язані із забезпеченням суспільства документною інформацією [4, 309].

Довідковий апарат архівів виконує важливу суспільну функцію для реалізації інтелектуального доступу до документів НАФ. Саме формування типової структури науково-довідкового апарату архівів пройшло довгий шлях. Спочатку це був шлях перших інвентарних описів, - далі створення електронних довідників й дотермінувалося складом та змістом документів конкретного архіву, інтенсивністю використання документаційної інформації, виду носія, матеріально-технічних можливостей та інше [4, 310].

На початку ХХ ст. стали актуальними погляди на потребу взаємозв'язків архівних довідників та їх уніфікації. Науковці І. Є. Андрієвський, А. П. Воронов, Д. Я. Самоквасов сформулювали тези про «єдність всіх архівів та створення довідників у світовому масштабі. Проте, ці ідеї не були реалізовані. Архіви дореволюційного періоду містили описи, покажчики, каталоги, але вони не були взаємопов'язаною системою. Досягненням цього часу можна віднести усвідомлення зв'язків розвитку описання з розвитком архівної справи, зокрема, це централізація, інтенсивність комплектування документної інформації[4, 311].

Перші роки радянської влади в Україні внесли свої корективи у розвиток науково-довідкового апарату державних архівів, постали нові завдання для збирання і зберігання документів установ, які ліквідували. Це стало передумовою для створення довідкового апарату. У квітні 1920р. було видано постанову Раднаркомом України про те, що всі архіви, які перебувають на території республіки, в тому числі і приватні збірки документів проголошувалися загальнонародною власністю[12, 206].

1920 – 1930-ті рр. період видання багатьох правил та інструкцій щодо створення тематичних картотек, оглядів, путівників, описів, але реалізацію створення довідкового апарату архівів України призупинила радянсько-німецька війна. Архівні установи змінили напрям своєї роботи. Велика кількість архівів евакуююувалася, будувалися архівосховища, впорядкування архівних документів тривало до середини 1950-х років. Активно розроблялися теоретичні засади розвитку довідкового апарату, спрямовані на удосконалення традиційних архівних довідників. Архівісти-дослідники звертали увагу на предметно-

тематичний, а згодом і систематичний каталоги як найперспективніші довідники про склад й зміст документів архівів [4, 311].

«Наступні роки були досить плідними в галузі як теоретичної, так і практичної діяльності по створенню та удосконаленню системи науково-довідкового апарату. В «Методичному листі про єдину систему науково-довідкового апарату державних архівів СРСР» (1965р.) сукупність інформаційно-пошукових засобів державних архівів визначалися як система. А «Основні положення розвитку системи науково-довідкового апарату до документів державних архівів СРСР» (1981 р.) було розглянуто принципи побудови, функціонування та удосконалення довідкового апарату» [12, 312].

«На даному етапі функціонування державних архівів України наявні майже усі обов'язкові елементи довідкового апарату: каталоги, описи, огляди, путівники, покажчики тощо, які відповідно ієрархії комплексів документів поділяють на **міжархівні**(забезпечують пошук інформації на рівні НАФ України), **міжфондові**(на рівні архіву) та **фондові**(на рівні документів конкретного фонду)» [12, 208].

Відповідно до системи Національного архівного фонду побудовано систему довідкового апарату. Архівні довідники містять відомості про склад та зміст документів на рівні:

- НАФ України в цілому(центральний фондовий каталог, загальнодержавні міжархівні довідники про склад та зміст НАФ);
- Державного архіву(путівник, фондовий каталог, систематичний каталог, між фондовий покажчик, тематичний огляд);
- Архівного фонду(опис, огляд фонду, каталог);
- Одиниці зберігання(каталог).[4, 311].

Кожен державний архів містить свою систему каталогів(систематичний, предметно-тематичний, з історії установ, з історії адміністративно-територіального поділу, іменний, географічний, документів особового складу тощо). Інформація у них уніфікується у логічній, алфавітній, хронологічній послідовності, що дає можливість здійснювати багатоаспектний пошук на рівні

документа. Систематичний каталог надає інформацію за широкою тематикою, встановлює логічні зв'язки між подіями, які відображені в документі[34, 311].

У предметно-тематичних і тематичних каталогах інформація з декількох тем розташована у логічній послідовності, дані каталоги не набули достатнього розвитку в архівах України. Найпоширенішим каталогом після систематичного є іменний, який містить інформацію про осіб, які є авторами документів або згадуються в документах, а також географічний покажчик, який містить інформацію про географічні та топографічні об'єкти[34, 311]. Державні архіви також має путівники або короткі довідники, які подають характеристики фондів. Крім, каталогів, описів, путівників в архівах складаються покажчики(тематичні, предметні, іменні, хронологічні), а також містять огляди(фондові, між фондів, тематичні), тематичні переліки. У 1990-х роках у архівах створюються комп'ютерні бази даних облікового і тематичного характеру.

Останнім часом державні архіви не стоять на місці та продовжують удосконалюватися, вони інтенсифікують роботу з удосконалення науково-довідкового апарату, розширили доступ до фондів, які були на таємному зберіганні(розсекречено близько 3 тисячі фондів), також у світ вийшли путівники за фондами Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного історичного архіву, готуються до друку путівники регіональних архівів(держархіви Вінницької, Сумської, Тернопільської, Чернівецької областей та міста Києва). Державні архіви України продовжують роботу над створенням нових довідників їх електронних версій реєстрів фондів як сегментів Національної архівної інформаційної системи[4, 312].

РОЗДІЛ II МЕТЕДЕЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ АРХІВУ КОЛИШНЬОГО КДБ УРСР

2.1 Архівне описування документів особового походження

«Архівне описування – це процес, який передбачає створення й організацію вторинної документної інформації аналітико-синтетичним шляхом опрацювання первинної документної інформації й отримання з інших джерел відомостей про документи»[39].

О. Збанацька зазначає, що в інформаційній практиці документи НАФ називають первинними джерелами інформації, оскільки вони є першоджерелами відомостей про відбиті у них події і факти. Для роботи з документами створюються спеціальні архівні довідники, за допомогою яких розкривається склад і зміст документів, ведеться їх облік і здійснюється пошук як самих документів, так і вміщеної в них інформації. Архівні довідники, що забезпечують роботу з документами, розглядаються як вторинне джерело інформації, оскільки вони являють собою інформацію про інформацію [11, 54].

Ієрархічним поєднанням описань усіх внутрішньо фондових структурних рівнів є описування всього фонду особового походження.

Для кожного рівня описання необхідний певний набір елементів, які залежать від таких факторів як: залежність від авторів і змісту документів одиниці описування їх виду та фізичного стану носія. Фонд, окремі частини фонду (у тому числі за розділами опису), опис, окрема справа, документ – це одиниці описання, які використовують для подальшого формування довідкового апарату архіву(укладання каталогів, путівників, довідників, баз даних)[39,270].

Структура описової статті архівного довідника виділяє сім інформаційних зон, які групуються за певною ознакою, що називають *елементами описання*.

На нашу думку, структура опису статті повинна залежити від специфіки документа чи статті, мати чіткий розподіл між іншими архівними справами та розподілятися за змістом документа, його назвою та часовим простором. Це

надасть зручний механізм пошуку та зберігання інформації та систематизує відповідні архівні документи до зручного використання.

Розглядаючи питання архівного описання, нам імпонує думка Х. Хащина, що сутність проблеми збереження національного архівного фонду полягає в розумінні архівної справи як посередника між минулим, сучасним і майбутнім, архівний документ розглядається не лише як джерельна база, але й як самостійне унікальне соціальне явище [38,. 226].

Розміщення зон описання у структурі статті визначається типом архівного довідника та за видом інформаційно-пошукової системи, яка буває традиційна, та в електронному форматі до якої включається описання.

Зона ідентифікації група елементів описання, які дають можливість ототожнити одиницю описування та виокремити її з числа інших. Елементи, які включає в себе ця зона: рівень описання, пошукові дані одиниці описування (шифр), заголовок одиниці описування, дата(-и) одиниці описування, кількісні показники одиниці описування, характеристики носіїв інформації тощо [39, 369].

Титульна сторінка опису містить елементи цієї зони: найменування архіву, номер фонду та номер опису (дані пошуку), терміни виконання, назва фонду, документи фонду. Кількість справ, документів та аркушів за типами документів наводиться в підсумкових записах для описових цілей.

На рівні справи елементи зони розміщуються у відповідних графах опису: реєстраційний номер справи для опису, назва справи, терміни подання документів справи, кількість аркушів справи – в відповідні стовпці опису.

Усі елементи області ідентифікації необхідні для опису рівня фонду та рівня справи.

1) *Область історичної інформації (контекст)* містить такі елементи: ім'я творця (-ів) одиниці опису, біографія творця (-ів) одиниці опису; історія зберігання та формування описової одиниці, історія надходження документів в архів. На рівні фонду елементи цієї зони представлені в передмові до опису (історія життя та діяльності фондоутворювача; історія, історія зберігання та розвитку, історія входу документів в архів).

На рівні справи передаються лише ті елементи зони, які не є спільними для елементів зони на рівні фонду, тобто інформація про юридичних та фізичних осіб, які беруть участь у створенні описової одиниці – справи.

2) *Область змісту та структури* включає групу елементів, що дозволяють визначити внутрішню організацію одиниць опису, а також фактичну та потенційну цінність їх документів. Зона містить такі елементи: принципи систематизації документів підрозділу опису, резюме (анотація) підрозділу опису, інформація про експертизу вартості документів підрозділу опису, перспективи поповнення документів підрозділу. На рівні фонду елементи цієї зони послідовно розміщують і розкривають в основній частині описової статті фонду – передмові (архівний опис, путівник, огляд).

На рівні справи всі інформаційні ознаки, розкриті на рівні фонду, опускаються: інформація про перевірку вартості документів, можливе заповнення їх складу, але в примітках до описової статті справи важливо позначити справу про особливо цінні та унікальні документи. Передача додаткової інформації про склад та зміст документів визначається з урахуванням диференційованого підходу до опису документів особистого походження.

У Фондах категорій I та II інформація розкривається у заголовках справ, у примітках або у внутрішньому описі. Для фондів категорії III не обов'язково включати елемент в описову статтю.

3) *Зона умов доступу та умови використання* містить групу елементів, що визначають послідовність доступу до одиниці опису – це юридичні основи для типу доступу. Ця область включає такі елементи: умови для легального доступу до одиниці опису; умови відтворення (копіювання) документів підрозділу опису, мови або графічної системи для запису інформації з документів підрозділу опису; умови фізичного доступу до блоку опису, склад еталонного пристрою до блоку опису. На рівні фонду вони надають інформацію про нормативні акти, що регулюють доступ до документів, вказують фактори, що впливають на можливість копіювання документів, мову документів (українська мова не

вказана), їх фізичний стан та наявність довідкових пристроїв для документи фонду.

Заголовки справ – це всі елементи зони, що вказують на одиниці опису.

4) *Область інформації, пов'язаної з документом*, включає елементи опису, що дозволяють користувачеві визначити джерела відповідної інформації. Містить наступну інформацію: про місцезнаходження оригіналів (у разі копій документів), наявність копій документів в інших архівах; наявність копій страхового фонду та фондів користування, наявність документів у тому чи іншому архіві, що стосуються позначення місця походження чи тематично; інформація про розкриття документальної інформації (публікації, дослідження тощо). У передмові на рівні фонду подають повну інформацію; на рівні справи інформація може не вказуватися.

5) *Зона приміток* призначена для спеціальної інформації, яка не може відображатися у вищезазначених областях. Профіль архіву визначає склад та зміст його елементів, а також його специфіку видового складу документів та документальної інформації описової одиниці.

6) *Зона авторської інформації* містить групу описових елементів, що пояснюють достовірність документальної інформації та методи опису, а також можливість ідентифікації творця опису.

Містить джерела інформації (наукові публікації, що використовуються творцем опису), правила чи норми (що використовувалися під час опису), виконавці опису (посада та прізвище творця опису), дату (-и) опису (дата (-и) від початку та до кінця опису). На рівні фонду передмова опису архіву містить інформацію про джерела інформації, набори правил, згідно з якими проводився опис, інформацію про виконавця опису та дати опису – в кінці опису в підсумковому аркуші.

Опис документів про особисте походження складається на рівні, відповідальному за рівень їх власності. Рівень опису – це позиція одиниць в ієрархії описів групових документів в архіві. Одиниці основного опису та базові рівні опису в довідковому апараті архіву є опис, справа, фонд. Залежно від

кількості чітко описових документів розрізняють наступні рівні: групи фондів, справ (комплекс), документи або окремі документи. Відповідно від рівня писання використовують такі методи опису:

- Груповий – для груп документів, однорідних справ, усіх випадків одного або декількох описів, всього фонду або групи фонду.
- Під документальний – для окремого документа.
- По одиничний – для окремих випадків.

Опис документа фонду особових справ на цьому етапі уніфікована наукова розробка його структури. Рівень залежить від обраної систематичної схеми. Ці рівні визначаються ступенем та типом висвітлення в документах про життя та діяльність фондоутворювача, відомим складом, тематикою, датами життя та хронологічними межами створення документів.

Відповідно до ДСТУ, індивідуальна спрямованість відображає такі групи документів:

- Фонд (колекція).
- Під фонд (для сімейних, племінних, спільних архівних фондів).
- Розділ, підрозділ, комплекс, група, підгрупа, справа, документ – для схеми систематизації опису.

«Описання фонду подають як ієрархічне об'єднання описань усіх груп документів на кожному структурному рівні фонду або сукупне описання документів фондів в цілому – це називається *багаторівневим описуванням фонду*, а ієрархічно об'єднана сума описань – *багаторівневим описанням фонду*»[7,7].

ДСТУ визначає основні принципи багаторівневого опису:

- Взаємозв'язок та взаємодоповнення інформаційних рівнів вертикалі опису.
- Відповідність інформації на рівні опису та неповторність інформації з ієрархічно пов'язаних описів (на рівні фонду інформація, що міститься в окремій справі, не передається).

- Поширення інформації від загального (фонду) до індивідуального (частини фонду).

Склад описових документів визначається *диференційованим підходом*, тобто використанням пріоритетів при ідентифікації, відборі, перевагах у деталізації та узагальненні вторинної документальної інформації відповідно до видового складу та ступеня цінності описуваних документів з урахуванням тип і виду каталогу архівування.

Елементи ідентифікації є обов'язковими елементами опису всіх рівнів.

Формалізована схема кореспонденції описової статті на рівні фонду згідно з областями архівного опису міститься у *Додатку Г*.

Елементами загального опису, які стосуються всіх рівнів опису документа про особисте походження, є заголовок, науково-довідкова інформація, носій інформації, склад та зміст документа (витяг), наявність унікальних документів, страховий фонд та використання фонду; умови доступу та використання документів та використання їх інформації, дата та творець опису.

Сукупність описів, які пов'язані між собою у формі інвентаризацій, також в електронній формі, і які призначені для пошуку документів та архівної інформації, називається *довідковим апаратом для архівного особистого походження*.

Створення довідкового апарату відбувається на науково-методологічній основі шляхом одноразового створення документальної вторинної інформації без звернення до документів. Архіви особистого походження мають характерні риси, пов'язані з систематизацією та описом.

Використання диференціації при створенні довідкових апаратів, виборі методу складання довідників, визначенні елементів опису, складі та змісті довідкового апарату, визначенні робочого порядку в залежності від інформаційного значення, виду документів інтенсивність та перспективність вашої інформації.

Фонди категорії I підлягають опису пріоритетів та заповненню детального довідкового апарату. Описи цих фондів включають індекси різних видів,

включаючи списки справ та документи, також можна створювати огляди фондів. Метод опису під документу використовується під час створення каталогів. Для путівників укладаються індивідуальні характеристики фондів.

Фонди II категорії містять довідковий апарат, який може бути простішим за структурою та змістом: передмова містить вищий ступінь узагальнення, опис може складатися лише з номінального покажчика; основним описом при створенні каталогу є *по-одиничний у поєднанні з подокументним*; в путівнику опис фонду може бути доданий до характеристик групи.

Фонди III категорії містять довідковий апарат, який містить обов'язкові елементи опису: списки описів створюються лише за необхідності, для каталогу може бути створена лише одна картка на фонд або групу фондів; у довіднику інформацію про фонд можна включити до переліку не коментованих фондів.

Найважливішими типами архівних каталогів, що дозволяють здійснювати пошук документів у конкретному архівному інвентарі особистого походження є *опис архіву, каталог, покажчик, інвентар, огляд інвентаризації*. [39, 278]

Отже, опис архівних документів є надзвичайно важливим для інтерпретації тієї чи іншої інформації, його чіткості та надійності зберігання. Відповідно до вище сказаного, можемо зазначити, що для описування архівних документів слід дотримуватися чіткої побудованої структури, сприяти відповідним правилам та нормам укладання та фіксування інформації. Також варто звертати увагу на дотримання прописаних обов'язкових елементів опису, адже це, на нашу думку, є крайні важливим для зберігання цінних документів та забезпечує ефективність роботи у архіві. Слід приділити значну увагу розвитку електронного методу використання архівування в сучасних умовах.

2.2 Укладання описової статті архівної справи

Укладання описової статті в архівних справах є досить актуальним феноменом вже значний час. Адже структурне та граматично правильне складання архівних документів дає змогу ефективно здійснити обробку емпіричних даних, їх систематизувати, виділити та виокремити необхідну інформацію, яку потребує користувач.

«Архівний опис є основним елементом довідкового апарату архіву, різновидом архівної довідкової роботи, яка є систематизованою колекцією описових статей і служить для фіксування та розкриття їх змісту. Опис архіву є основою для створення інших типів довідників (оглядів, каталогів, путівників) та пропонує пошук інформації на рівні фонду та справи»[21].

Ми погоджуємося з О. Макієнко, що описи як базовий тип архівного довідника становлять цінне джерело інформації про структуру і склад комплексів документів їх походження в державних архівах України, рівень збереженості документальної спадщини з різних сфер в різних українських регіонах. У багатьох випадках архівні описи дозволяють простежити історію фондоутворення без залучення додаткових джерел ретроспективної інформації [21, 121].

На етапі науково-технічного опрацювання описують документи архівного фонду послідовно на кожному його структурному рівні за обраною схемою систематизації. Ці рівні визначають структурою чи функціями фондоутворююча [21, 8].

Предметом опису на стадії реєстраційного опису та наукового опису є фонд як основна одиниця обліку та класифікації, та справа як основна одиниця зберігання.

Опис розкриває склад та зміст фондів архіву та консолідує систематизацію справ. Відповідно до номера опису та порядковим номером справи, який стає частиною шифру, що використовується для доступу до документів. Опис відображає основні елементи описання: терміни подання документів, заголовки, кількісні характеристики. Опис – це однорівневий опис. Справа – це об'єкт.

На нашу думку, ефективним методом призначення номеру справи можна би було втілювати через пріоритетності, актуальності та частотою використання документа. Але даний метод варто використовувати лише для найбільш використовуваних справ, а це відповідно потребує значних ресурсних капіталів.

Окрім систематизованого довідника описових статей (змісту), опис архіву також передбачає існування таких елементів довідкового апарату, як: титульний аркуш, передмова, підсумковий протокол, при необхідності список скорочень, покажчик, таблиця перекладів [39] .

Таким чином, через перераховані показники ми маємо можливість ознайомитися з основними елементами документа чи статті, які представлені в архіві, що зменшує час на обробку інформації.

Формалізована схема кореспонденції описової статті на рівні опису за інформаційними зонами архівного опису наведена у *Додатку Д*.

Описова стаття є інформаційною основною та складовою опису архіву, яка містить коло інформації про справу та включає такі елементи опису:

- Порядковий номер корпусу.
- Назва справи (том, частина).
- Кінцеві терміни подання документів (дата, місяць, рік).
- Кількість аркушів у футлярі.
- Кількість документів у справі.
- Примітки (містять дані про наявність таблиць, покажчиків, інформацію про зовнішні функції) [12].

Елементи опису мають свою графу.

Незалежно від категорії фонду, склад елементів описової статті опису залишається незмінним. Ряд описових елементів, що містяться в статті, розкриває склад і зміст справи, дасть можливість шукати інформацію, визначить кількісні характеристики опису та хронологічні межі документів.

Описові статті особистого походження організовані відповідно до обраної схеми систематизації.

«На додаток до елементів заголовка, зазначених у зоні ідентифікації, обов'язково надається додаткова інформація про осіб (установ), які беруть участь у підготовці матеріалів справи. Ця додаткова інформація включається в розширений заголовок шляхом закриття примітки або в додатковий внутрішній опис справи» [39].

В описових статтях справ фонду III категорії цей елемент зони історичної інформації, як правило, опускається.

Порядковий номер справи дозволяє вести облік у системі довідкового апарату фонду та архіву. Займає своє місце в описі відповідно до систематизації.

Назва справи та її елементи та особливості. Основною частиною описової статті є назва справи. На закінчення слід враховувати диференційований підхід до одиниці підписання, що дозволяє відображати зміст і склад документа, що міститься в ньому, за необхідності з різними рівнями деталізації та глибини.

Основні елементи назви справи:

- Назва виду документа (роботи);
- Ім'я автора документа (ім'я особи, назва установи);
- Ім'я адресата документа (ім'я особи, назва установи);
- Опис змісту документа (тема, заголовок, питання).

Додаткові елементи голови:

- Ступінь повноти;
- Спосіб фіксації, копіювання;
- Вказівка зовнішніх характеристик документів;
- Примітки до рідкісних, унікальних та інших важливих документів.

В описових статтях заголовки написані українською мовою [39].

Назва документа.

Формування справи повинен відображати заголовок справи. Назва, вказана автором документа, упорядником, колектором тощо, переноситься на заголовки справ. Якщо вам потрібно розширити інформацію про зміст документа, заголовок можна додати або змінити.

Зміст документа.

Незалежно від часу та місця оформлення документа, зміст передається сучасною мовою. Тип документа, імена, назви установ та організацій, філій, посад, юридичні та інші терміни реєструються так, як вони представлені в документах, незалежно від часу опису.

На нашу думку, документ повинен містити повну обґрунтовану інформацію для подальшої інтерпретації та використання даних, адже змістовність та ґрунтовність тексту є основною вимогою у будь-яких документах, статтях, тезах, доповідях тощо. Точно викладений матеріал дасть можливість ефективно опрацювати текст документа. Тому з вищевикладеними вимогами ми цілком погоджуємося [39].

Приклад:

1. КДБ СРСР.
2. Мандат.
3. Вільно.
4. Київ.
5. Полковник.
6. Начальник слідчого відділу.

У заголовках слова записують повністю, винятком є лише загальноприйняті скорочення. Сталі скорочені назви міст використовують під час зазначення місця публікації документа.

Приклад:

1. Д. – Донецьк.
2. К. – Київ.
3. М. – Москва.
4. Х. – Харків.

Скорочено назви організацій, установ, спілок й їх аббревіатури, вживають тільки у разі їх офіційного і сталого використання.

Приклад:

1. КДБ – Комітет державної безпеки.
2. КПСС – Комуністична партія Радянського Союзу.

3. СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

Автор(адресат) документа

Після назви документа зазначають автора. Але якщо відповідний розділ(підрозділ) опису систематизується за алфавітом прізвищ осіб, які зазначені у справі(листи, фотографії) то у заголовках на перший план виносять прізвище, а потім ім'я та по батькові. У всіх інших випадках зазначають спочатку ініціали.

Приклад:

Листи Стуса Василя Семеновича до В.С. Стуса.

Іноземні назви часописів, газет (окрім російської) пишуть мовою оригіналу та перекладають найбільш відомі видання.

Офіційні документи, назви документів перекладають на українську мову. Загальновідомі праці можна записувати мовою оригіналу.

Ступінь повноти документа

Документи, які збереглися не повністю під час їх описування зазначають ступінь повноти, використовуючи такі характеристики:

- Без кінця.
- Без початку.
- Відсутні окремі аркуші.
- Текст збережений не повністю.
- Розрізнені аркуші.
- Уривок.

Не відзначають повний текст документа. Після змісту документа подається описання ступеня повноти.

Крайні дати документів справи

Кінцевим терміном подання документів є дати створення (дати створення оригіналів); щодо справ, що містять документ зазначають дату цього документа; у випадку справ, що складаються з кількох документів – дата створення найдавніших та найсвіжіших документів. Повна дата складається з трьох елементів: дати, місяця та року.

Призначення подаються відповідно до календарного стилю, зазначеного в протоколі справи, за винятком:

- Справи, що містять документи, що відносяться хронологічно до періоду переходу старого в новий стиль і які датуються двічі: спочатку за новим стилем, а потім у дужках – за старим;
- Справи, що містять документи міжнародного значення або інформацію про події та факти міжнародного значення та датовані за старим стилем. Тому таким датам дають подвійну дату: спочатку у старому стилі, а потім у дужках – у новому.

Терміни розгляду справи, які постійно охоплюють певний проміжок часу (без часових прогалин), позначаються тире:

Приклад:

3 березня 1963 – 10 серпня 1972.

Якщо у датах створення документів (у межах справи) є значні хронологічні розриви, тоді їх крайні дати записують із зазначенням усіх наявних хронологічних періодів через тире або із додатковим зазначенням розривів хронологічних меж [ ].

Приклад:

1. 5 Квітня 1963 – 12 січня, 1972
2. 12 січня 1972 – 15 серпня 1979.

У разі, якщо неможливо визначити повну дату, необхідно зазначити, до якого століття або його частини (половини, чверті, десятиріччя) можуть бути віднесені документи справи [39,270].

Приклад:

1. [початок XX ст.]
2. [перша половина XX ст.]
3. [кінець XX ст.]
4. [поч. XX ст.]

Отже, при складанні описової статті виділяють наступні основні елементи: порядковий номер справ, заголовок справи, дати, кількість аркушів тощо. Кожний

з цих елементів містить свою специфіку та основні вимоги до описування, які повинні відповідати структурі та своїм нормам.

2.3 Аналітичний огляд видання

24 вересня 2019 року відомий журналіст та історик Вахтанг Кіпіані презентував книгу «Справа Василя Стуса». Презентація проводилась у двох місцях - головній бібліотеці та конференц-центрі СумДУ. Близько двохсот учнів, викладачів та гостей взяли участь у їх діяльності. Багатогранна натура автора, доброзичлива атмосфера та цікаві факти з життя Василя Стуса не залишили байдужими гостей.

Справа Василя Стуса містить найцікавіші та маловідомі факти про життя, ув'язнення та смерть Василя Стуса, одного з найвидатніших українських та європейських поетів XX століття. Його твори заборонені в Україні та публікуються лише за кордоном. Ця книга базується на шести томах кримінальних справ, що зберігаються на полиці архіву Держдепартаменту СБУ. «Ця книга - це життя Стуса від арешту до смерті, 5 років його життя», - сказав автор Вахтанг Кіпіані. Книга «Справа Василя Стуса» експонувалася в кількох містах України [42].

Укладач колекції Вахтанг Кіпіані провів велике архівне дослідження. Книга містить документи з архівів колишнього КДБ УРСР щодо судових справ поета Василя Стуса, листи поета з в'язниці, спогади про його родину та друзів. В. Стус став легендою в боротьбі з комуністичним режимом. Зараз його ім'я відомо в усьому світі. Але набагато менше людей знає про його життя, боротьбу та трагічну смерть. Документи про стягнення боргу заповнюють цю прогалину. Величезний інтерес до книги був відразу передбачуваним. Вже видано чотири видання, і книга все ще купується. Вже продано близько 9000 примірників. Це щось феноменальне для української книги. Книга була представлена в США та Канаді.

У книзі детально викладено матеріали другого слідства та судового розгляду у 1980 році. Процес 1972 року представляє вирок і останнє слово В.

Стуса. Обширна стаття про нього також з'явилася в Колимській районній газеті, яка стала основою для другого обвинувального висновку - мемуарів політв'язнів. Книгу доповнено 12 примітками з табірної зошити В. Стуса, переважно до смерті.

З цих документів впливає процес дозрівання політичного поета. У 1972 році він розпочав своє останнє слово в суді із запевненням: *«Все своє життя я був впевнений, що стояв, стояв і як довго буду відстоювати радянську владу, єдину справедливую комуністичну форму людських відносин, для соціалізму як вищого створеного соціального ідеалу, людства, від Кампанелли і Томаса Мора до Маркса, Енгельса, Леніна. На другому розслідуванні В. Стус взагалі відмовлявся відповідати на питання слідчого, а після судового розгляду зробив заяву, в якій написав: «Я вимагаю розглянути головне питання в суді - злочин, скоєний КДБ СРСР. питання про вашу провину за абсурд[30]».*

У своїх записках він писав: «Більшовики, дивуючи людей репресивною пропагандою, розробили метод, заснований на винятковому лицемірстві. Факти ніколи не перевіряються, аргументи ґрунтуються на більшовицьких версіях фактів «В. Стус різко критикував пристосованість багатьох українських письменників, зокрема, «некомпетентного Яворовського», «капітулятора поезії Драча», «балакучу тітку Дзюби», Дмитра Павличко, причетного до переконання Юрія Бадзя («Цікаво, як почувається Павличко коли Ю. Баджо перебуває в полоні?»).

Окремий розділ присвячений відомій тепер справі адвоката Віктора Медведчука на суді над В. Стусом. В. Стус оцінив появу адвоката В. Медведчука в процесі винесення вироку: «Мені не потрібен другий прокурор у цій справі». В своїх останніх словах 17 грудня 1979 р. Він сказав: «Пасивність мого адвоката Медведчука в обороні не є результатом його професійної осквернення, а вказівками та підпорядкуванням, які він отримав згори: він не повинен розкривати механізм провокації. проти мене. Адвокат у таких справах скасовується - це ще один доказ відсутності в СРСР адвокатського інституту з політичних питань, в яких ув'язнені люди «дисиденти».

В. Кіпіані запитує: «Чи міг адвокат (будь-який) врятувати підзахисних Стуса чи Литвина? Чому ми не цікавимось прізвищами суддів, прокурорів, чому не можемо пробачити конформізму, пристосуванства лише шістці комуністичної системи Медведчукові?[41, 9]».

Книга містить свідчення колишніх ув'язнених Василя Овсієнка та Леоніда Бородіна про смерть В. Стуса. Насправді, причина його смерті невідома. Обидва свідки розглядають дві версії: вбивства, вдарившись по нарах (полицях для сну), які чомусь впали з укріплень посеред дня на В. Стуса, та серцевий напад. Вони, як і Левко Лук'яненко, виключають можливість самогубства В. Стуса. В. Овсієнко написав: «Загадку загибелі В. Стуса знають виконавці. Деякі з них випадково скоро померли. Знають замовники, і деякі з них ще досі живі. Але вони до злочину не признаються».

Громадянин Медведчук Віктор Володимирович подав до Дарницького суду м. Києва позовну заяву, у якій вимагав визнати дев'ять епізодів недостовірними і такими, що порушують його «особисті немайнові права». Цей процес від самого початку за всіма ознаками не мав правових перспектив. Бо не можна забороняти висвітлювати теми, які хвилюють суспільство.

Медведчук був адвокатом поетів і членів Української Гельсінської групи Юрія Литвина і Василя Стуса. Вони обидва загинули у чорний день 4 вересня. Тільки з роком різниці - у 1984-му і 1985-му. Вони обидва були велети поетичної і громадської думки - і обох перемололи безжальні жорна системи. Обставини таких судових справ тільки в наш час стають відомими широким колам і, природно, здійсмають потужну хвилю співчуття й обурення.

Спроба видалити певну інформацію або обмежити доступ до неї призводить лише до її поширення - - ця істина відома як ефект Стрейзанд. Ми спостерігаємо саме це. Після судового позову накладі «Справи Василя Стуса» зросли в багато разів. Позивач програв цю справу. І суд історії [41, 10].

Вахтанг Кіпіані розпочинає історію книги з зображення архівного документу Рішення Дарницького районного суду м. Києва, листівки-запрошення

на перепоховання поета Василя Стуса, випущеної в листопаді 1989 році Українською Гельсінською спілкою [30, 5].

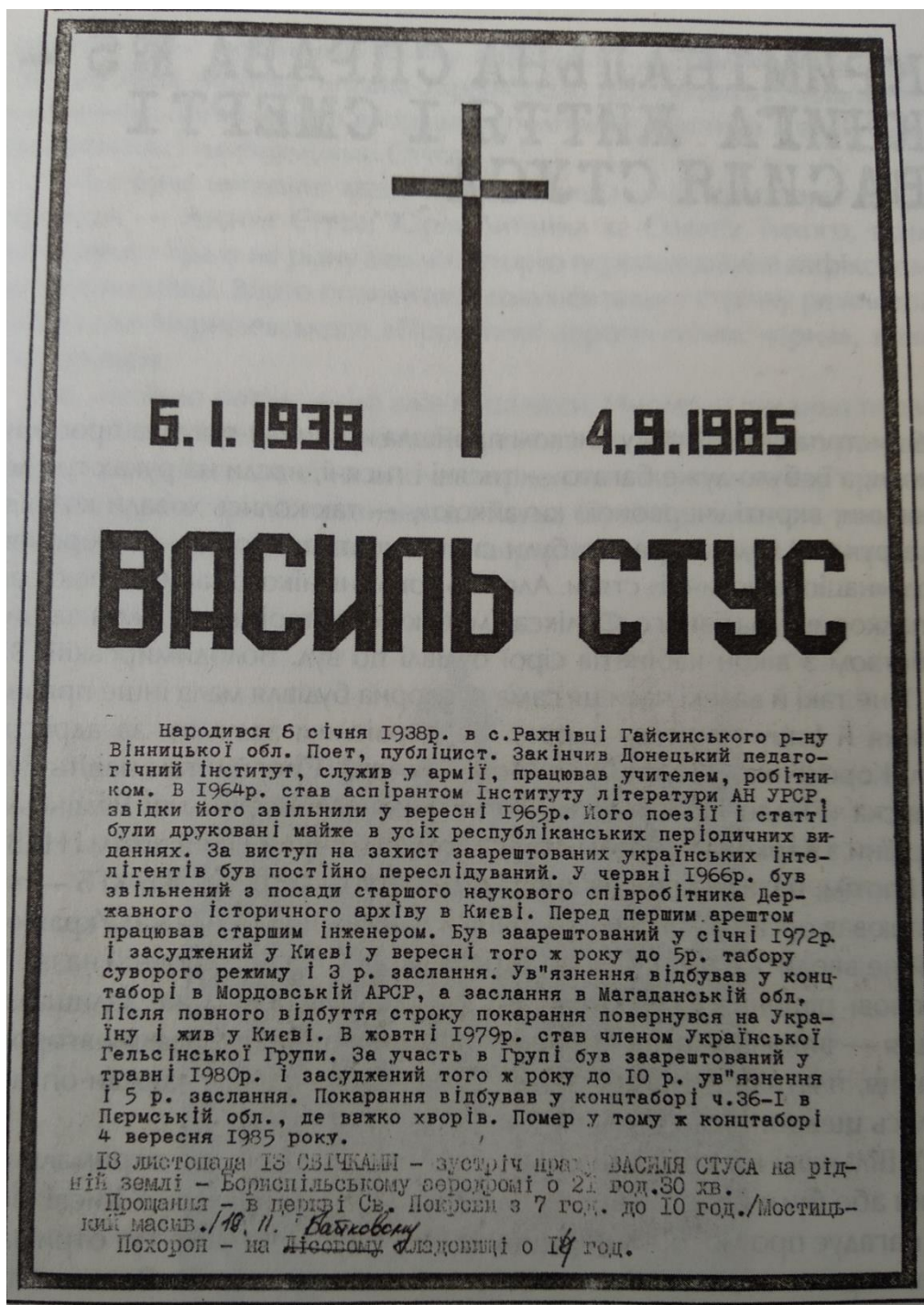

Рис. 3.1 Листівка-запрошення на перепоховання поета Василя Стуса, випущена в листопаді 1989 року Українською Гельсінською спілкою[30, 5].

Далі описується кримінальна справа №5 – книга життя і смерті Василя Стуса. Поет описує день в який було здійснено траурну процесію. Зазначає про кількість людей, про тих кому було не байдужа дана трагедія, і згадує про тих хто

просто спостерігав з вікон кабінетів сірої будівлі по вул. Володимирській, 33. Поет поглиблює нас в історію даної вулиці, її значення і дії які вчинялися за даною адресою. Вказує, що не зважаючи на зміну аббревіатур – НКВД-МГБ-КГБ-там працював орган російської окупації й панування Кремля над Україною. Усі ключові рішення приймалися в Москві. Місцеві ж просто виконували план. За це навіть отримували нагороди, звання, платили непогані гроші – за зраду свого народу[30,6].

У Вільнюсі на стінах КГБ написані імена людей, які отримали вирок або були розстріляні «заплаченных дел мастерами». У Києві ніщо не вказує і не нагадує це моторошне минуле будинку. Саме в ньому свій вирок отримав і В. Стус. Поет пише про те як в шкільні роки вже почав ознайомлюватися з життям та історією роботи В. Стуса. Вперше він побачив листівку видану Українською Гельсінською спілкою – політичною організацією політзеків, однодумців і товаришів Стуса [30, 7].

Наступним були численні замітки у не підцензурній пресі про трьох українців, яких повернули з Уралу на рідну землю. Поет рекомендує читачеві ознайомитися з документальною стрічкою режисера Станіслава Чернілевського «Просвітлої дороги свічка чорна», котра є на Youtube. Також були видання поезії, доробки літературознавства, вулиці його імені, політична кар'єра до глави адміністрації президента «кума Путіна», одного з тих хто розпинав поета, призначеного державою адвоката – Медведчука.[30, 7].

Ця книга містить документи з колишніх архівів КДБ. Кримінальна справа Василя Стуса - це хроніка боротьби між комуністичною злочинною системою та людством, сповнена болу та гідності. Поет характеризує В. Стуса як: громадянина, правозахисника і творчу особистість, яка цілком розуміє наслідки своєї «негнучкості» перед каральною машиною. Тому він зазначив, що в той час жодна газета в радянській Україні не повідомляла про арешти, розслідування чи судові процеси. Тому цінним матеріалом є свідчення суду (матеріали справи), де Михайлина Коцюбинська та Світлана Кириченко - товариші Василя Стуса - говорять про нього як про людину кришталевої совісті. Після ув'язнення в травні

1980 року поет більше ніколи не бачив свободи. СІЗО КДБ в Києві, етап і зона особливого режиму в селі Урал Кукіно - це його шлях на Голгофу, пише Вахтанг Кіпіані[30, 7].

Рис. 3.2 Прощання з поетом Стусом біля пам'ятника поетові Шевченка[30, 7].

Він зазначив, що причина смерті В. Стуса досі невідома. Він підозрював, що це може бути вбивство, зупинка серця або самогубство. Автор нагадав, що його остання рукописна поетична збірка «Птах душі» в звичайному учнівському зошиті у блакитній обкладинці, котрій так і не судилося вилетіти через в'язничні ґрати. Поет звернув увагу, що ця книга зробить усіх сильнішими, *«оскільки опір - це щоденна потреба людства*[30, с. 8].

РОЗДІЛ III РОБОТА РЕДАКТОРА ВИДАННЯ «СПРАВА ВАСИЛЯ СТУСА»

3.1 Розкриття змісту архівних документів у книзі Вахтанга Кіпіані Справа Василя Стуса

Архівний документ – це файл будь-якого типу (створений на будь-якому носії, у будь-який час і в будь-якому місці, з будь-якою формою власності), який припинив виконувати функції, створені фізичною або юридичною особою за час своєї діяльності, але через свою цінність, історію, науку, культуру, архівування чи архівування. В архівному праві воно розглядається як об'єкт рухомого майна. В українських архівах поняття «архівні документи» відрізняється від поняття «Документи Національного архівного фонду» (архівні документи, культурні цінності яких переглянуті та затверджені державою та мають бути зареєстровані та подані та збережені державою)[43].

Складовими фрази є два термінологічні елементи, перший з яких має специфічну (архівну) ознаку, а другий – загальну (документальну) ознаку. Документ розглядається з різних позицій за різними дисциплінами: документознавство, археологія, бібліотекознавство, бібліографія, дипломатія, джерела, бібліологія, палеографія, текстологія тощо.

Якісні особливості поняття «документ», необхідні для архівістики та архівної практики, полягають у його ефективності та ретроспекції. Документи зберігають функціональні властивості в різний час (залежно від мети, для якої вони були створені, та цінностей для творця), і в той же час здатні набувати нових цінностей історичного джерела, історичних та культурних пам'яток, в результаті чого при заміні місця зберігання архівами, якщо вони мають наукову чи культурну цінність.

В архівознавстві питання про те, коли документ має архівну якість, є суперечливим. Відповідно до ролі та значення документа виражається кожен етап функції. На кожному етапі існує взаємозв'язок між її заздалегідь визначеною корисністю та вартістю, формою та місцем зберігання. Цей підрозділ базується на

конкретних умовах роботи офісних систем у різних країнах та принципах організації файлів.

Найбільш поширеною є точка зору, що життєвий цикл документа складається з трьох фаз:

- 1) Документ, в якому функціонують основні функції - управління, соціальні та державні відносини (приблизно 5 років);
- 2) Документи, які перестали виконувати свої функції створення, але не використовувались як історичні джерела (близько 10 років);
- 3) Документи-історичні джерела, мнемонічна функція яких визначає вічну поведінку [13, 201].

Життєвий цикл документа поділяється на дві фази:

- 1) значення дослідницьких документів;
- 2) Після вивчення значення файлу[13].

Забезпечення збереження документальної спадщини включає поєднання архівної файлової інформації з матеріальними основами та організацію заходів щодо збереження файлів для захисту фізичних та хімічних властивостей носіїв інформації та запобігання втраті файлів.

Правда про кримінальну справу, життя та смерть Василя Стуса. Ця книга містить архіви кримінальної справи Василя Стуса, показання свідків, листи поета у в'язниці та спогади його родичів та друзів. Ознайомившись із цими матеріалами, читачі дізнаються про невідомі факти про життя, ув'язнення та смерть Істини. Ці невідомі факти досі позначаються як «таємні» . Першим документом в книзі Вахтанга Кіпіані є Рішення Дарницького районного суду м. Києва. В якому висвітлено вступну та резолютивну частину рішення суду. Справа від № 753/12294/19, провадження № 2/753/860/20. В якому зазначається, що Медведчук Віктор Володимирович висунув позовні вимоги до Кіпіані Вахтанга Теймуразовича, та ТОВ «Видавництво «Віват». В якому просить визнати недостовірною інформацію, котра порушує його майнові права на повагу, честь, недоторканість ділової репутації в книзі «Справа Василя Стуса» в розділі «Чи вбивав адвокат Медведчук поета Стуса?» наступного змісту: Фраза №3 (аркуш

книги 661): «чи була можливість у Стуса обрати менше зло». Відомо, що державним адвокатом був Віктор Медведчук. В суді він зазначив, що всі «злочини» нібито вчинені його підзахисним, «заслужують покарання». Фактично він підтримав звинувачення. Детальніше ознайомитись на рисунку 3.2, 3.3[30,1-2].

У Томі поет надає нам можливість знайомитись з таким архівним документом як: Постанова про порушення кримінальної справи і прийняття її до свого переведення м. Київ 13 травня 1980 року[30,10].

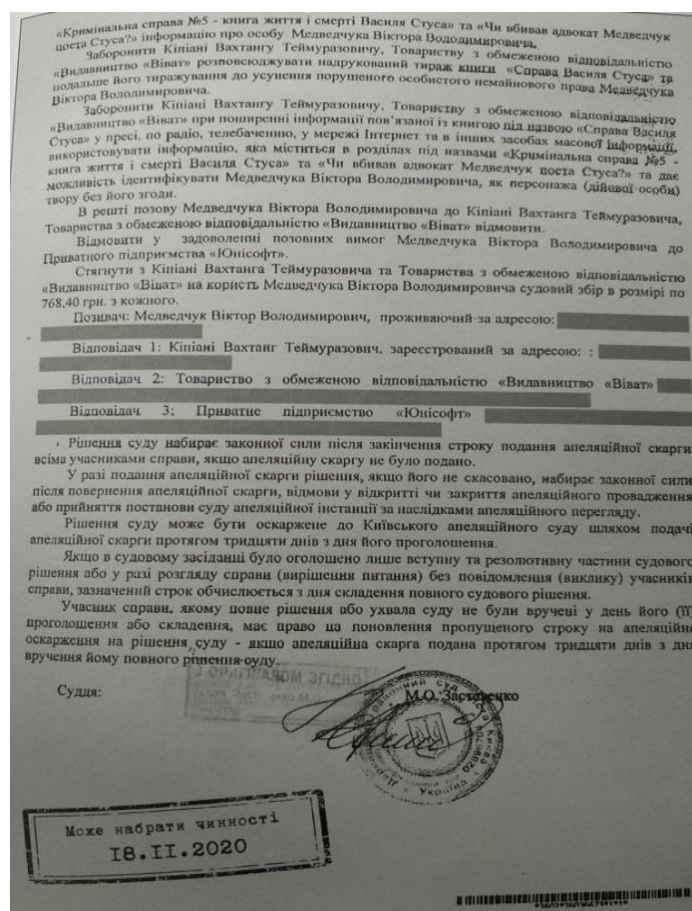
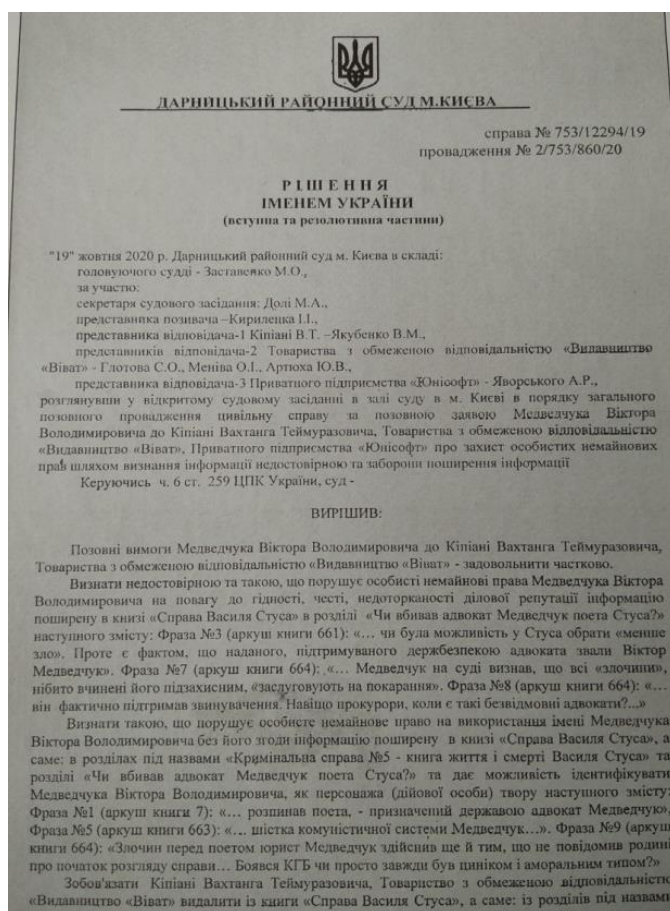

Рис. 3.2, 3.3 Рішення Дарницького районного суду м. Києва[30,1-2].

ВСТАНОВИВ:

Стус, будучи судимим 7 вересня 1972 року за проведення антирадянської агітації і пропаганди на 5 років позбавлення волі і 3 роки за слання, не став на шлях виправлення. З березня 1977 року, знаходячись в засланні в с. Матросово Тенькінського району Магаданської області, а з серпня 1979 року мешкаючи в м. Києві, проводив агітацію і пропаганду з метою підризу та ослаблення Радянської влади шляхом систематичного поширення наклепницьких вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад, виготовлення та розповсюдження літератури антирадянського та наклепницького змісту.

Вказаними діями Стус скоїв злочин, передбачений ст. 62 ч. 2 КК УРСР та ст. 70 ч. 2 КК РРФСР.

На підставі наведеного та приймаючи до уваги, що згідно зі ст. 112 КПК УРСР проведення попереднього слідства по таким справам є обов'язковим, керуючись ст.ст. 94 п. 1, 98 та 113 ч. 2 КПК УРСР, —

Рис. 3.4 Уривок архівного документу «Постанова про порушення кримінальної справи і прийняття її до свого переведення[30,10].

Наступним документом є УССР Комитет государственной безопасности Украинской ССР від 13 травня 1980 року № 5/2 – 9387 м. Київ. В якому Селюк А.В пише Туркину В.П. Просить дослідити матеріали для рішення питання про поновлення кримінальної справи в відносинах Стуса[30,11].

Поет ознайомлює нас з «Постановою про доручення проведення попереднього слідства по справі декільком слідчим» від 14 травня 1980 року м. Київ. В якій Начальник Слідчого відділу КДБ Української РСР полковник

Тюркін, розглянувши матеріали кримінальної справи №5 відносно Стуса Василя Семеновича та приймаючи до уваги, що по цій справі має бути виконано значний обсяг роботи, керуючись ст..ст 114-I і 119 КПК Української РСР, -

ПОСТАНОВИВ:

Доручити проведення попереднього слідства по кримінальній справі №5 старшим слідчим Слідчого відділу КДБ УРСР Селюку, майору Пастухову та майору Цімоху. Старшим групи призначити старшого слідчого КДБ Української РСР майора Селюка, прийнявшого справу до свого переведення. Постанова була пред'явлена підозрюваному Стусу В.С. 15 травня 1980 року. Знайомитись і підписувати її Стус відмовився[30,12].

Наступним документом є «Постановление о выделении материалов из уголовного дела г. Чернигов 20 апреля 1978 г.. Начальник следственной группы Управления КГБ по Черниговской области капитан Полунин, рассмотрев материалы уголовного дела №39 по обвинению Лукьяненко Льва Григорьевича в совершении преступления, предусмотренного ст. 62 ч. 2 УК УССР [30, с. 13]».

30 січня 1978 року був здійснено обшук. Це підтверджує архівний документ «Постановление о производстве обыска»м. Чернігів[30, 20].

В документі «Протокол обыска від 10 январа 1978 г.» йдеться про те, що вселищі ім. Матросова Тенькінського району Магаданської області було розпочато обшук в 12год. 35 хв. та закінчено в 20 год.00 хв.[3, с. 21].

13-19 березня 1978 року було винесено «Протокол осмотра» м. Чернігів. В якій також присутня розписка В. Стуса про те що йому було повернено:

- 1) Записна книжка починається з букви «А» словами «375007 Е 7, Ніжин»;
- 2) Лист на 3 аркушах,перший розпочинається словами «Шановна пані Ганно!»;
- 3) Лист с текстом, починається словами «побувавши..»;
- 4) Лист з текстом, починається словами «і прийде, і згуртує...»;
- 5) Зошит з 60 сторінок, на 30-31 аркуші текст, починається словами « у цім бездім'ї», закінчується словами: «порожнеч». [30,27].

У книзі Вахтанг Кіпіані дає можливість ознайомитись з життям В. Стуса, завдяки всім архівним документам, ми можемо детальніше вивчити матеріали справи, і дослідити питання яке хвилює багатьох, це питання «Як В. Стус пішов із життя» чи це вимушене вбивство чи його власне рішення, чи за станом здоров'я[30,27].

Наступними документами представленими в книзі є :

1. Витяг протокол огляду від 13-17, 19-24, 26-28 грудня 1977 р. м. Чернігів;
2. Протокол огляду від 13-15 грудня 1977 року. Чернігів;
3. «Протокол допроса свидетеля» від. 11 лютого 1978 року;
4. «Протокол дополнительного допроса свидетеля» від 12 лютого 1978 року;
5. «Протокол дополнительного допроса свидетеля» від 13 лютого 1978 року;
6. «Протокол дополнительного допроса свидетеля» від 12 лютого 1978 року;
7. «Протокол додаткового допиту обвинуваченого» від 29 березня 1978 року;
8. «Постанова про виділення матеріалів з кримінальної справи» від 15 березня 1980 року. м. Дніпропетровськ;
9. «Перевод международной телеграммы»;
10. «Протокол объявления предостережения» пос. Барашево Мордовской АССР 19 октября 1975 г;
11. «Протокол объявления предостережения» 19 июня 1978 года;
12. «Заявление за заведомо ложные данные» 17 апреля 1980 года;
13. «Заявление заведомо ложный донос» 17 апреля 1980 года;
14. «Протокол огляду архівної кримінальної справи» від 11 червня 1980 року м. Київ.

Нашу увагу автор зосереджує на публікації поезій Василя Стуса у журналі ОУН(б) «Визвольний шлях». Детальніше можемо ознайомитись на рис. 3.5.[30, 8].

Під диким сонцем
ІЗ ЗБІРКИ «ЗИМОВІ ДЕРЕВА»
Василь Стус

ДВОЄ СЛІВ ЧИТАЧЕВІ

Перші уроки поезії — мамині. Знала багато пісень і вміла дуже інтимно їх співати. Пісень було стільки, як у баби Зуїти, нашої землячки. І таких самих. Найбільший слід на душі — од маминої колискової «Ой, люлі-люлі, моя дитино». Шевченко над колискою — це не забувається. А співане тужно: «Іди ти, сину, на Україну, нас кленучи» — хвилює й досі. Щось схоже до тужного надгробного голосіння з «Заповіту»: «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю волю окропіте». Перші знаки нашої духовної аномалії, журба — як перше почуття немовляти в білому світі. Ще були — враження од дитинства. Гарного дитинства.

Шкільне навчання — вадило. Одне — чужомовне, а друге — дурне. Чим швидше забудеш школу, тим краще. В четвертому класі щось заримував про собаку. По-російському. Жартівливе. Скоро минуло. Відродилося в старших класах, коли прийшла любов.

Інститутські роки — трудні. Перша публіцистика віршована — поези з історією. Захоплення Рильським і Вергарином. Ще чогось прагнув безтелесий дух. І знову ж — любов. Стужілий за справжньою (не донецькою) Україною, поїхав учителювати на Кіровоградщину, поблизу Гайворона. Там витеплів душею, звільнився од студентського стиснення. Армія — Прискорила. Почувся чоловіком. Вірші, звичайно, майже не писалися, оскільки на плечат — погони. Але там прийшов до мене Бажан. Тоді ж — перші друковані вірші — 1959 рік.

Післяармійський час був уже часом поезії. Це була епоха Пастернака і — необачно велика любов до нього. Звіль-

Збірка «Зимові дерева», з якої передруковуємо поданий тут цикл поезій, є першою збіркою молодого радянського поета Василя Стуса (нар. 1938 року на Вінничині), поширюваною на Україні в машинописних копіях. Надрукувало цю збірку з одержаного з України відпису еміграційне видавництво «Література і мистецтво» у Брюсселі 1970 року, без згоди і без відома автора. Приготована до друку в Київському видавництві «Радянський письменник» збірка поезій В. Стуса була скреслена з видавничого пляну. Правопис оригіналу збережений.

Рис. 3.5 Публікація Василя Стуса у журналі ОУН(б) «Визвольний шлях».

Також в книзі присутні:

- «Вирок ім'ям Української Радянської Соціалістичної Республіки»;
- «Ухвала Української Радянської Соціалістичної Республіки»;
- «Производственная характеристика на старшого інженера отделанаучно-техническойинформацииобъединения«Укрроргтехстройматериалы» МПСМ УССР Стуса Василя Семеновича;
- Характеристика В. Стусу від П. Мельничука, В. Лишенка, Н.Шияна;
- «Акт №643 стационарной судебной-психиатрической экспертизы Стуса В.С»;
- «Останнє слово В. Стуса»;
- «До президії спілки письменників України» секретареві ЦК КПУ Ф.Д. Овчаренкові;
- Протокол огляду особистої справи засудженого від 30 липня 1980 року;
- Характеристика про судимість В. Стуса від 13 січня 1977 року по 13 січня 1977 року;
- «Годовая характеристика на осужденного» 16 декабря 1972 года по 30 декабря 1973 года;
- «Годовая характеристика на осужденного» 1 января 1974 года по 28 августа 1974 года;
- Характеристика на осужденного Стуса Василя Семеновича 13.01.77 року;
- Протокол огляду від 29 травня 1980 року;
- Производственная характеристика на машиниста лебедки горного участка рудника имени Матросова на Стуса Василя Семеновича;
- Производственная характеристика на Стуса Василя Семеновича за май місяць 1978 года

В кінці першого тому автор пише «ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ! ЛЕНИНСКОЕ ЗНАМЯ ОГАН ТЕНЬКИНСКОГО РАЙОННОГО КОМИТЕТА КПСС».

Де пропонує ознайомитися детальніше з такою темою як «Друзья и враги Василия Стуса».

Котриймає такі підрозділи:

1. Нежданные встречи;
2. Чужой среди своих;
3. Пусть люди знают.

Другий том розпочинається з таких документів:

- Постанови про обрання запобіжного заходу 13 травня 1980 року;
- Протокол обыска Стуса Василия Семеновича;
- Анкета арестованного;
- Производственная характеристика 8 июля 1989 года;
- Постанова про проведення обшуку 13 травня 1980 року;
- Протокол обшуку 14 травня 1980 року;
- Протокол огляду 26, 28-29 травня 1980 року;
- Протокол додаткового огляду документів 19 травня 1980 року;
- Протокол додаткового огляду і співставлення текстів 10 липня 1980 року;
- Протокол огляду 18 липня 1980 року;
- Протокол огляду 28 липня 1980 року;
- Протокол огляду документів 5 серпня 1980 року;
- Протокол допиту підозрюваного 15 травня 1980 року;
- Протокол додаткового огляду підозрюваного 16 травня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту підозрюваного 19 травня 1980 року;
- Протокол допиту обвинуваченого 21 травня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 23 травня 1980 року;
- Додаток до протоколу від 23 травня;

- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 27 травня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 30 травня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 5 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 10 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 14 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 18 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 21 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 24 червня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 9 липня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 11 липня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 15 липня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 17 липня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 25 липня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 6 серпня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 7 серпня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 12 серпня 1980 року;
- Постанова 15 серпня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 14 серпня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 15 серпня 1980 року;
- Протокол додаткового допиту обвинуваченого 28 серпня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 28 серпня 1980 року;
- Постанова про притягнення як обвинуваченого 1 вересня 1980 року; [30].

В томі № 3 також представлено архівні документи серед яких:

- Протокол допиту свідка 25 серпня 1980 року;
- Протокол допроса свидетеля 10 августа 1980 г.;
- Протокол допроса свидетеля 29 июля 1980 г.;
- Протокол допроса свидетеля 13 августа 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 23 липня 1980 року;

- Протокол допиту свідка 25 липня 1980 року;
- Протокол допроса свідателя 8 августа 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 5 серпня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 6 серпня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 10 липня 1980 року;
- Протокол допроса свідателя 18 августа 1980 г.;
- Протокол допроса свідателя 11 августа 1980 г.;
- Протокол допроса свідателя 9 июля 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 22 серпня 1980 року;
- Протокол допроса свідателя 31 июля 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 22 серпня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 24 июля 1980 року;
- Протокол допроса свідателя 4 августа 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 7 серпня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 31 липня 1980 року;
- Протокол допиту свідка 5 серпня 1980 року;
- Протокол допроса свідателя 8 июля 1980 г.;
- Протокол допроса свідателя 7 июля 1980 г.;
- Протокол допроса свідателя 31 июля 1980 г.;
- Протокол допиту свідка 29 серпня 1980 року

Том № 4 присвячено таким архівним документам як: звернення.

Серед них:

- Голові Державного комітету Ради Міністрів Української РСР по телебаченню і радіомовленню від 29 липня 80р. тов. Охмакевичу М.Ф м. Київ;
- Директору центральної наукової бібліотеки Академії Наук Української РСР;
- Комітету Державної безпеки Української РСР;

Також представлено документ - Провокація КГБ Заява Василя Стуса В ОБОРОНІ Миколи Горбала.

Документ з поневоленої України – Відкритий лист В. Стуса І. Дзюби
детальніше див. рис 3.6

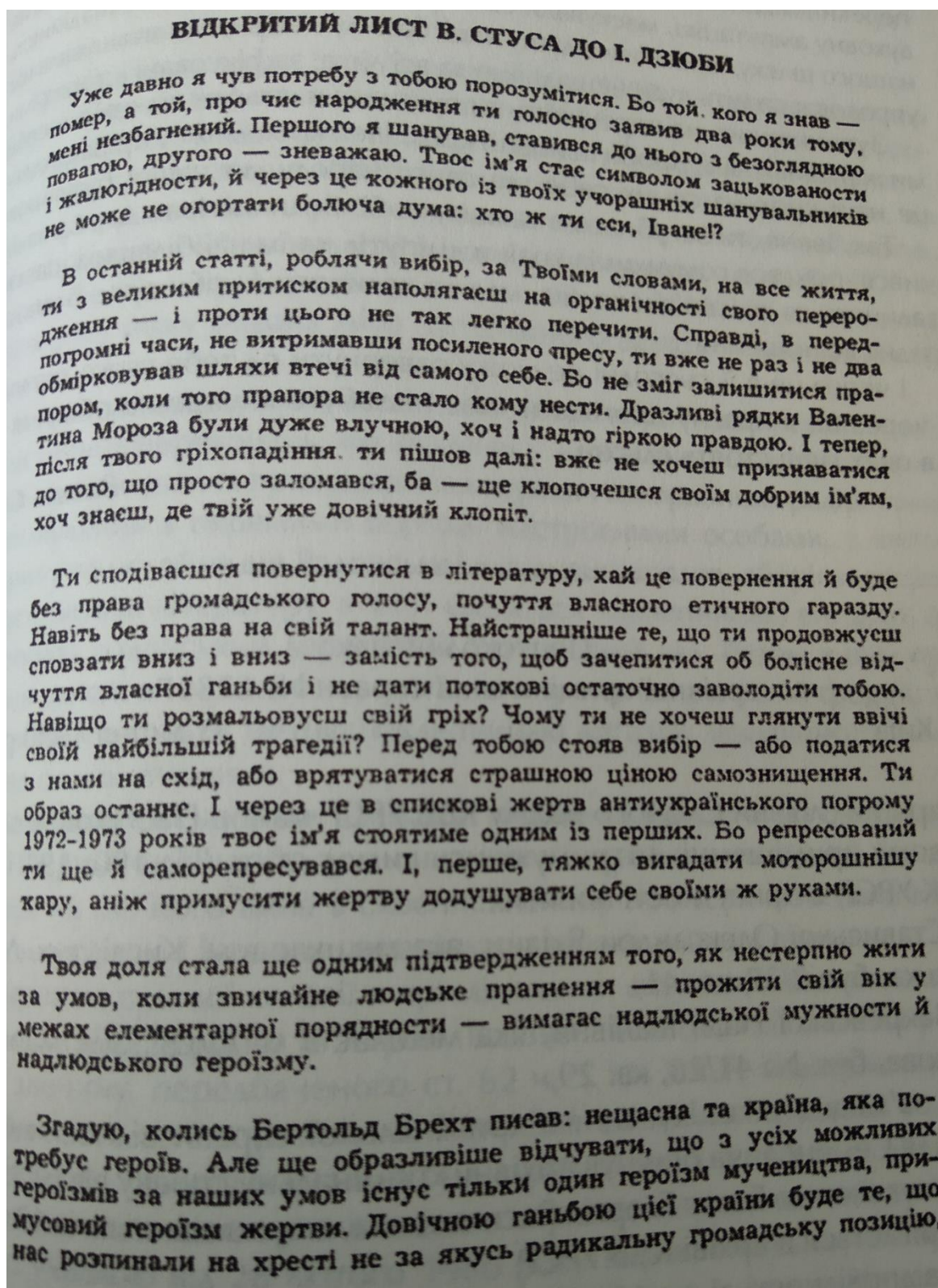

Рис. 3.6 Відкритий лист В. Стуса І. Дзюби

Присутній також в книзі і Протокол огляду архівної кримінальної справи №67357 від 3 липня 1980 року.

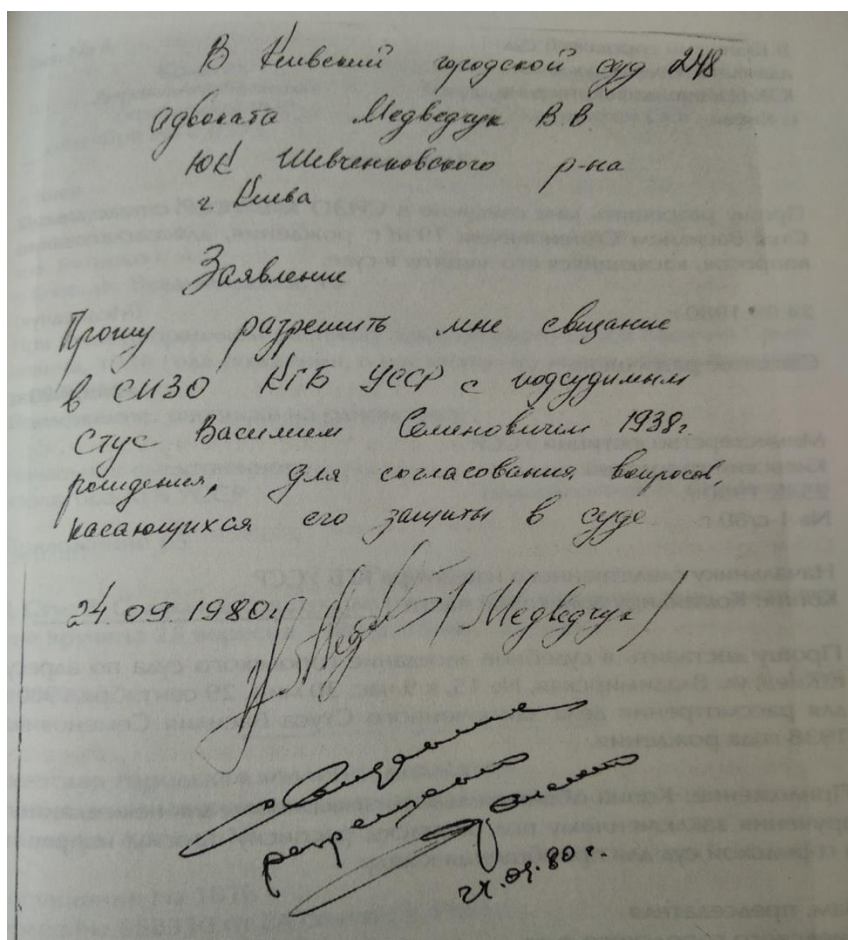
Том № 5 розпочинається з ознайомлення документу ст. слідчого Слідвідділу КДБ УРСР майора Пастухова:

- Протокол огляду 6 червня 1980 року;
- Вирок ім'ям Української Радянської Соціалістичної Республіки 21 январа 1980 року;
- Витяг Протоколу допиту обвинуваченого 16 липня 1980 року;
- Обвинувальний висновок 2 квітня 1980 року;
- Протокол виїмки поштово-телеграфної кореспонденції 22 травня 1980 року;
- Протокол виїмки поштово-телеграфної кореспонденції 9 червня 1980 року;
- Протокол виїмки поштово-телеграфної кореспонденції 21 липня 1980 року;
- Протокол огляду 11 серпня 1980 року.

Том №6 містить такі документи:

- Справка 2 сентября 1980 года;
- Справка 8 июля 1980 года;
- Акт расследования несчастного случая, происшедшего в быту и по пути на работу 29 августа 1980 года;
- Выписка из историй болезней № 1774/341 и № 1532/247 больного Стус В. С;
- Справка о состоянии здоровья заключенного Стуса Василия Семеновича;
- Три заяви Василя Стуса;
- Постанова про відхилення клопотання обвинуваченого 3 вересня 1980 року;

- Постанова про призначеного обвинуваченому захисника 3 вересня 1980 року;
- Протокол про пред'явлення обвинуваченому матеріалів справи 9 вересня 1980 року;
- Постанова про відхилення клопотання обвинуваченого 9 вересня 1980 року;
- Постанова про віддання до суду 19 вересня 1980 року.

Рис. 3.7 Заява адвоката Віктора Медведчука з проханням дозволити йому відвідати підсудного Василя Стуса[30, с. 535].

Також представлено документ Розписка в якій зазначається, що В. Стус отримав копію обвинуваченого висновку 25 вересня 1980 року.

Ухвалу 1980 року 29 вересня, в якій зазначається, що В. Стус заявив всьому складу суддів, що радянський суд взагалі не може розглядати його справу.

364

До Голови суду
Сидуса В. С., в'яз КГБ,
зв'язаного 2 X 80 р.

Зв'язуюся до вас із волютою —
кадаш мені для ознайомлення
протокол судового засідання Київського
міського суду 29-9-2.Х.80р. і копію
вироку.

Додаю, що в'їз позачі касаційної
скарги я нічим не біглююся,
добре знаючи, що мене радянський
політичний суд

В. Сидус

8.10.80р.

Рис. 3.8 Звернення Василя Стуса до голови суду [30, с. 539].

Також представлено Ухвалу 1 жовтня 1980 року та Протокол судового засідання від 29 вересня 1980 року.

1 252

МІНІСТЕРСТВО СВ'ЯЗУ УРСР

ТЕЛЕГРАМА

ПРИЙМ	ПЕРЕДАЧА	Г. КИЕВ УЛ. ВЛАДИМИРСКАЯ ДОМ 15 ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КИЕВСКОГО ГОРОДСКОГО СУДА =
Відправник МАНЕЕВКА ДОНЕЦКОЙ 2501 26 27 1014	№ зв'язу	Порекло

ПРИЙТИ НА СУД НЕ МОГУ В СВ'ЯЗИ С БОЛЕЗНЬ ПОКАЗАНИЯ
ДАНИЕ НА СЛЕДСТВИИ ПОДТВЕРЖДАЮ ГРИБАНОВ ВАЛЕРИЙ
ЯКОВЛЕВИЧ

Вход. № 765
Дата 28.10.80

---

1 253

МІНІСТЕРСТВО СВ'ЯЗУ УРСР

ТЕЛЕГРАМА

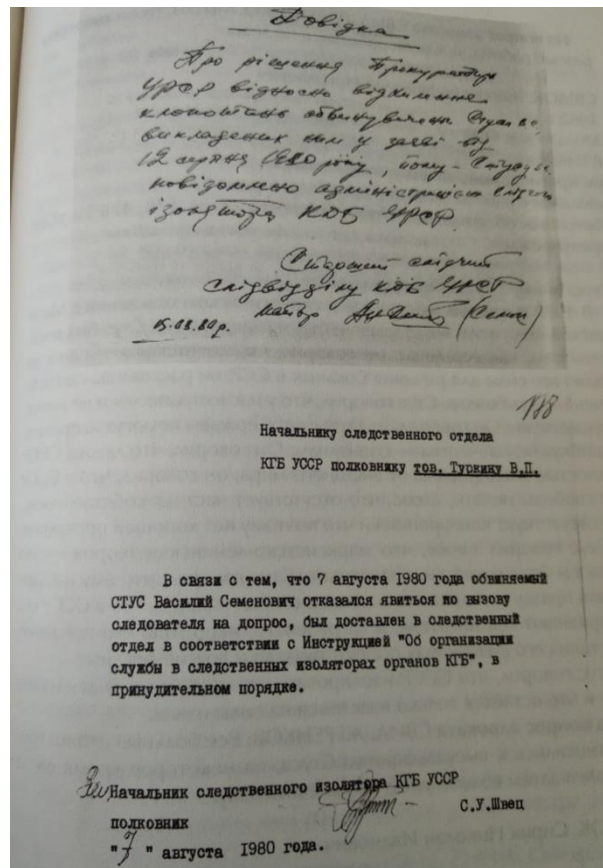
ПРИЙМ 1248	ПЕРЕДАЧА	ЗАВЕРЕННАЯ ПОДПИСЬ Г. КИЕВ УЛ. ВЛАДИМИРСКАЯ 15 ГОРОДСКОГО НАРОДНОГО СУДА =
Відправник Сидус 79	№ зв'язу	Порекло

ТРАНСПОРТНЫЙ МГД 27901 49 25 0455

Вход. №
Дата

ПОКАЗАНИЯ ДАННЫЕ МНОЮ НА ПРЕДВАРИТЕЛЬНОМ СЛЕДСТВИИ ПОЛНОСТ
ПОДТВЕРЖДАЮ ВЫЕХАТЬ НЕ МОГУ В СВ'ЯЗИ С НАХОЖДЕНИЕМ НА
СТАЦИОНАРНОМ ЛЕЧЕНИИ НИКИФОРЕНКО=ДЕЙСТВИТЕЛЬНО НАХОДИТСЯ
НА ЛЕЧЕНИИ И О ГЛАВНОГО ВРАЧА КОЛЕСНИКОВА НАЛИЧИЕ ПЕЧАТИ
И ПОДПИСИ ВРАЧА ПОДТВЕРЖДАЮ ЗАМЕСТИТЕЛЬ НАЧАЛЬНИКА
ОТДЕЛЕНИЯ СВЯЗИ ЛАВРЕНЧЕНКО

Рис. 3.9 Телеграми на адресу суду відсвідків-робітників з Колими [30, 552].

Рис. 3.10 Бездушні документи кримінальної справи №5[30, 553].

Серед архівних документів є:

- СПРАВКА Бухгалтерией Киевского суда і заява дружини про зустріч з чоловіком В. Стусом;
- Розписка В. Стуса про внесення уточнень в справу;
- Виконавчий лист по кримінальній справі 17 ноября 80г;
- Представление П.И. Фещенко;
- Предложение В.Н. Федоров;
- Ухвала «Судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду Української Радянської Соціалістичної Республіки).

розурали машини, Віз значимий
 Губ канцелярії у майстерню сюрту
 з Києва Сілові з лісане, рахів-
 яни, невіді вусанню Гя Ва-
 силюк, Іван з Івано Фран-
 ківськ. У чоловіків не в
 цьому виді сюртуку
 ірландієць лісцевик майстер
 сюртуку Василь Коручев,
 Згодом він не став кри-
 зуючи сюртуки-гігант
 і нехочучи у гір-
 свомі стану придбав
 Це писано мовою
 рукою В. Стуса
 Зразки сюртуку
 лісцевик Василь Коручев

Рис. 3.11 Серед машиннописних документів справи іноді можна побачити й рукописи Василя Стуса [30, с. 605].

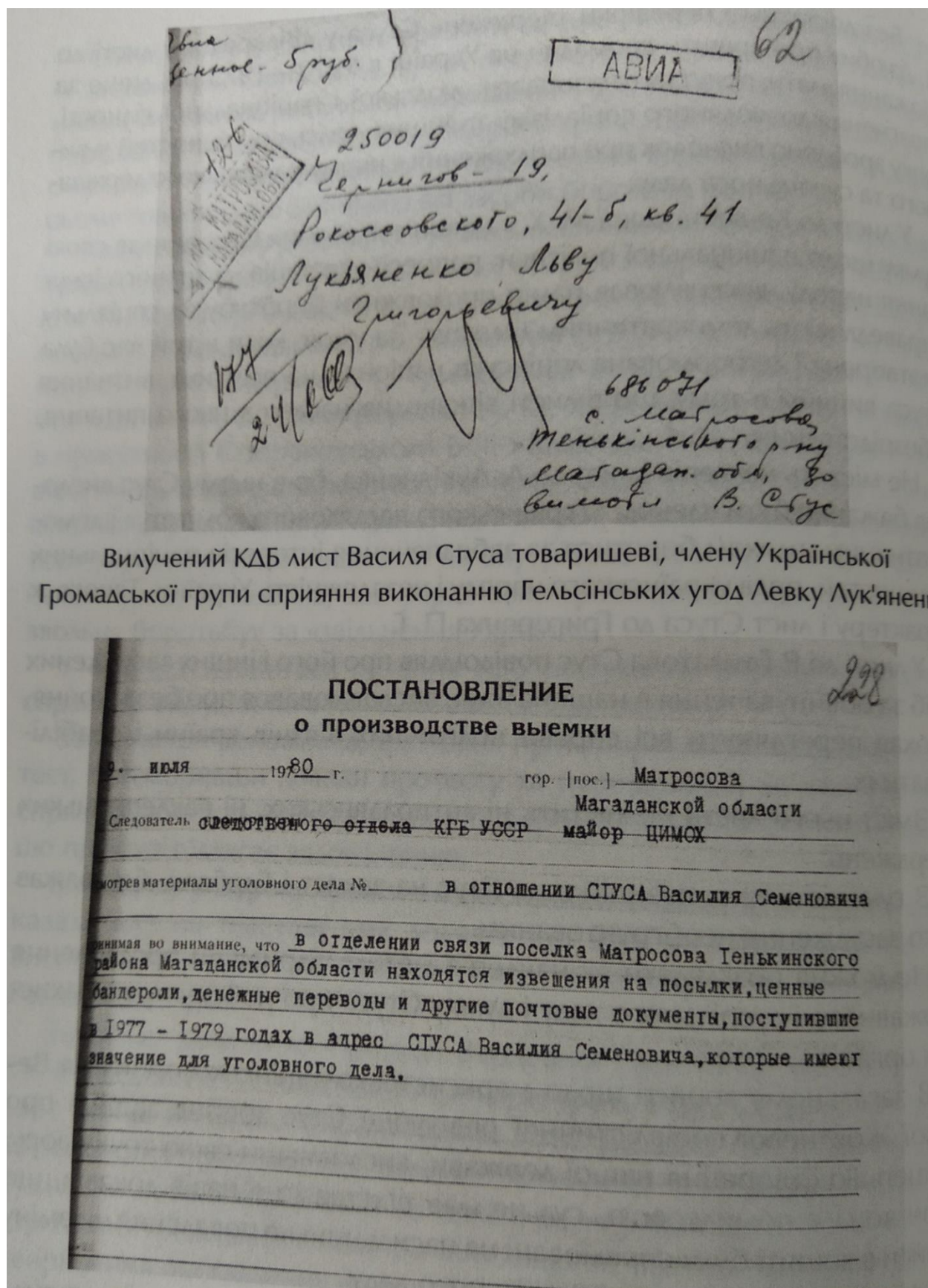

Рис. 3.12 Значна частина матеріалів справи - це вилучені на пошті і в помешканнях Стуса приватні листи, бандеролі, посылки[30, с. 608].

До справи 168

В зв'язку з тим, що т.зв. моя
"справа" закінчена на етапі сіфства
мені запропоновано з нею об'єднати
вимоган:

1. надати мені змогу знайомитися
з цією "справою" в присутності
міжнародного адвоката, який, я певен,
заявлю мені призначення - чи то
Amnesty International чи ПЕН-
клубом. Маю необхідність викликати
тим, що існують політичної адво-
катури в СРСР фактично
відсутні (на судах офіційні
адвокати СРСР виконують функції
державного прокурора). А державний
прокурор мені не потрібен.

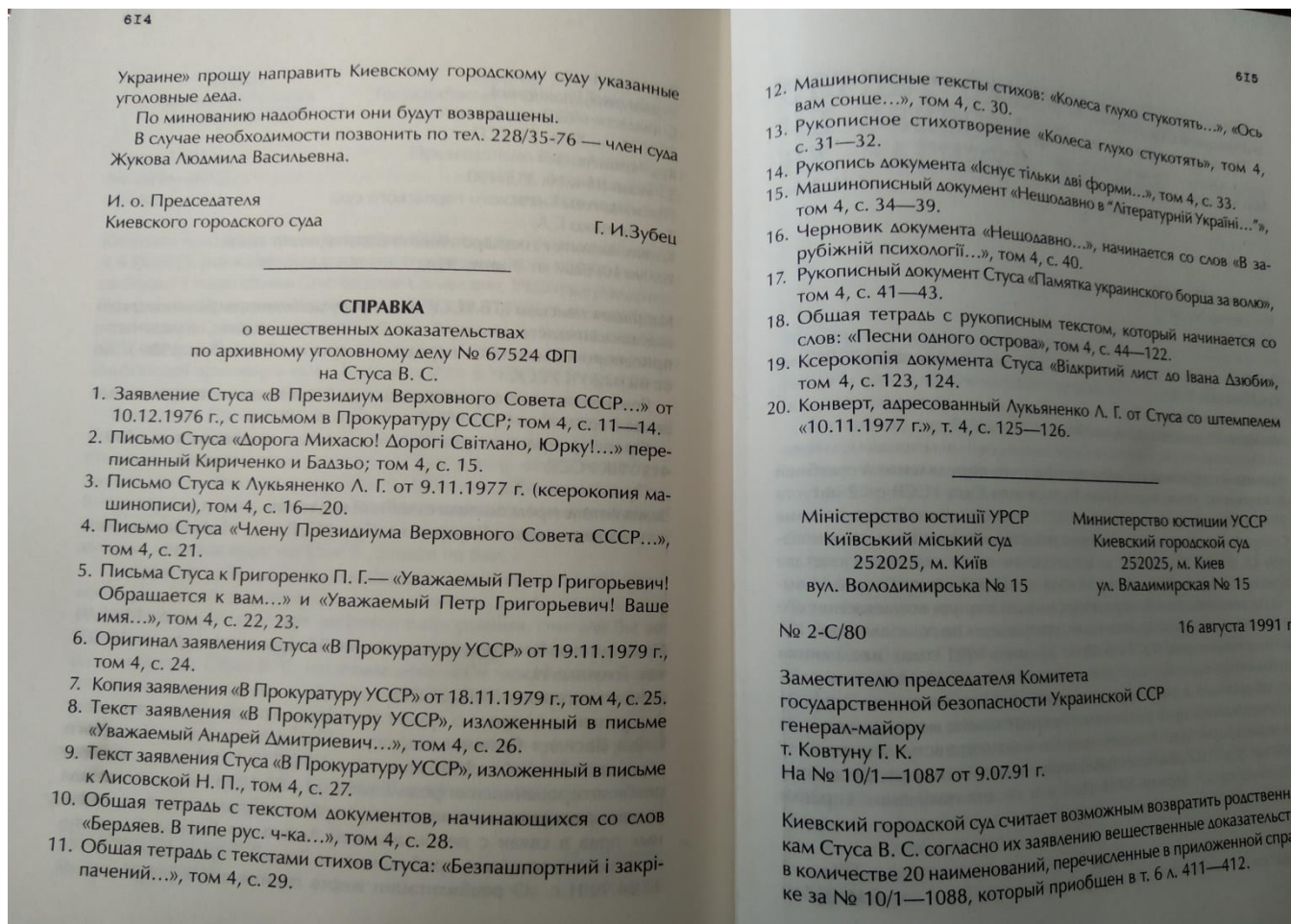
В. Ступа

З. С. Сер.

Рис.3.13 Вимога залучити до процесу представників правозахисної організації «Міжнародна амністія» та ПЕН-клубу[3, с. 609].

Представлено також справку о вещественных доказательствах по архивному уголовному делу № 67524 ФП на в. Стуса. В якому представлено 20 видів документів, які відносяться до тих, що мають велике значення в розгляді справи про Стуса. Всі ці документи зіграли в житті В. Стуса свою роль.

Рис. 3.14 Справка о вещественных доказательствах по архивному уголовному делу № 67524 ФП на В. Стуса[30,614].

Свій певний етап, і кожен мав своє значення, і залишив в житті Стуса свій слід. Кожен документ різний за значенням, але скільки болю і страждань в них.

Наступний розділ книги називається «СЕРЦЕ, САМОГУБСТВО ЧИ ВБИВСТВО? ЯК ЗАГИНУВ ВАСИЛЬ СТУС.

Уночі з 3 на 4 вересня 1985 року в карцері табору особливого режиму ВС-389/36 у с. Кучино Чусовського р-ну Пермської обл. пішов із життя 47-річний поет і правозахисник Василь Стус. Версій, чому це сталося, кілька. Але я певен...

4 ВЕРЕСНЯ 2011

Рис. 3.15 Сучасний вигляд бараку, де провів останні роки життя Василь Стус. Перше вікно зліва - карцер, де поет провів останні свої дні. Фото Василя Овсієнка[30,618].

Автор пише, що він сам перебував у камері 20 тієї ж казарми, тому вважав своїм громадянським та людським обов'язком знову і знову свідчити новим людям про обставини та причини його смерті. З 1995 року в цьому таборі працює всесвітньо відомий Музей історії політичних репресій та тоталітаризму Перм-36. Останній раз автор був там 30-31 липня 2011 року.

Історія цього останнього заповідника ГУЛАГу коротка. З 1 березня 1980 року по 8 грудня 1987 року через нього пройшло лише 56 ув'язнених. В середньому тут одночасно утримувалось до 30 осіб.

За ці 7 років тут загинуло 8 в'язнів, серед яких члени Української Гельсінської групи Олекса Тиха (27 січня 1927 - 5 травня 1984), Юрій Литвин (26 листопада 1934 - 5 вересня 1984), Валерій Марченко (16 вересня, 1984), 1947 - 7 жовтня 1984. 1984), Василь Стус (7 січня 1938 - 4 вересня 1985). Насправді лише Стус помер безпосередньо в цій бараці, а інші троє - у тюремних лікарнях.

День народження Української Гельсінської Групи. КДБ салютує фрагментами цегли. Окрім уже згаданих, покараннями були Данило Шумук, Богдан Ребрик, Олесь Бердник, Іван Кандиба, Віталій Калиниченко, Юрій Литвин, Михайло Горин, Валерій Марченко, Іван Сокульський, Петро Рубан, Микола Горбаль та іноземні члени УГГ. в різний час та в різних осередках його членами є естонець Март Ніклус та литовський Віктор Петкус, які приєдналися до UGG у найскладніший момент - у 1982 році.

Тут минуло 6 років мого життя, пише Вахтанг. [30,118].

У розділі книги Чи адвокат Медведчук вбив поета Стуса? Поет пише, що 4 вересня 1984 року поет Юрій Литвин був знайдений з роздутим животом у вітальні казарми колонії ВС-389/36 в селі Кучино на Уралі. Мертве тіло поета Стуса - у канцері, того ж дня, через рік. «Моє серце не витримало, це може трапитися з ким завгодно ...» - передаються слова табору на івриті.

Ми маємо право не вірити: справа не в стражданнях та нещасних випадках. Невелике кладовище при дорозі в селі Копально-Борисово було визначено місцем вічного спокою для Юрка та Василя. «Особливо небезпечні державні рецидивісти» за «най людським» радянським законом у світі не мали права навіть на скромний обеліск, не кажучи вже про людський хрест. Тільки дерев'яні колони з цифрами. Литвин має сьомий, а Стус дев'ятий ... [30,618].

Але вже через кілька років друзі та рідні перевезли їхні тлінні рештки додому. Вони знову поховані поруч – на Байковому цвинтарі у Києві. Нехай ця стаття буде, як кажуть в діаспорі, нев'янучим вінком на їхню могилу. Стус та Литвин мали багато спільного: кмітливість, оголена поетична та громадянська реакція на несправедливість у світі та, нарешті, членство в Українській Гельсінській Групі. Не кажучи вже про арешти, суди, тюрми та заслання. І нарешті смерть. Він також має знак із неба, бо це сталося за один день.

Але Юрека та Василя пов'язує не лише спільна, трагічна доля. На той час молодий юрист Віктор Медведчук зіграв важливу роль у їхньому житті. Здається, Євген Сверстюк першим голосно сказав, що мораль і Медведчук несумісні. Філософ і дисидент мав на увазі ненормальність ситуації, коли державна місія

була доручена людині, яка нав'язує суспільству вовчі закони, має подвійне дно, є циніком і фарисеєм.

На жаль, у масовій свідомості глибокі та вимогливі слова Сверстюка перетворились на вульгарну формулу «Медведчук засудив Стуса». Ці слова стали популярним звинуваченням і навряд чи кидаються в маси з високих трибун. [30,619].

Кожен несе відповідальність перед Богом і совістю за те, що він зробив у цьому світі. У Віктора Медведчука те саме. Лідер Асоціації адвокатів України, визначний адвокат в Україні і нарешті кум Путіна не заслуговує на захист. І звичайно це не так. І чи дійсно правильно покладати всю відповідальність за трагедію поета Стуса на одного - хоч і огидного і неприємного - персонажа.

Поет підписав вирок 4 вересня 1965 року, коли на прем'єрі «Тіні забутих предків» він закликав усіх, хто виступав проти арешту інтелігенції, встати і застерегти проти відновлення сталінізму. Йому не пробачили - він спочатку втратив місце в середній школі та взагалі в українській літературі.

Арешт у січні 1972 року – це кінець першого акту життєвої трагедії. Мордовія, заслання на Колтму, вимушене сусідство з мато язичним кримінальним російським світом, принизливі обшуки, перлюстрація листів до коханої дружини і малого Дмитрика, спроби фізично «провчити» - це все «этапы більшого пути», це все сторінки ще не виписаної як слід трагедії Василя Стуса.[3, с619].

До чого ж тут Медведчук? У 1965-му, коли Стус і В'ячеслав Чорновіл «зривали» прем'єру (до речі, Сергій Параджанов згодом розцілював їх за чесний і сміливий вчинок), , що виховувався у родині політзасланця (за однією версією - батько був членом ОУН).[30, с. 620].

Прощаючись з дружиною Валентиною, Стус сказав, що не братиме в попередньому слідстві й суді, відмовляється від адвоката, не звертатиметься до вищих касаційних інстанцій, погодиться свідчити лише за умови відкритого судового процесу та участі міжнародних правозахисних інституцій, включно зі Світовим конгресом вільних українців.

Стуса звинуватили у написанні листів до Андрія Сахарова, Петра Григоренко, Левка Лук'яненка, Анни-Галі Горбах з Німеччини та члена Amnesty International Крістіни Бремер з Німеччини), заяв на захист Миколи Горбала та багатьох інших.[30, 621].

Слідство тривало все літо. Спочатку держава призначила до Стуса адвоката Людмилу Кориченко, яка вже мала досвід захисту іншого опозиціонера Юрія Бальза. Але з невідомих причин вона зникає із судового розгляду. Інформація щодо цих причин у матеріалах справи відсутня. І відтоді 26-річний Медведчук з'явився в історії Стуса. Чи міг ув'язнений обрати іншого адвоката, який не був призначений заздалегідь?

Василь Овсієнко, член Української Гельсінської групи та політичний в'язень у 1973-1977 та 1979-1988 роках, згадує: «У ті роки існував список адвокатів, серед яких можна було вибрати адвоката, лише якщо ти займався політичною діяльністю. Це, звісно, були перевірені люди, які мали від КГБ так званий «допуск» до справ такого роду. [30, 622].

Але з цих списків були винятки. Наприклад, Сергій Макарович Мартиш, який ще живий (інвалід Другої світової війни, кавалер ордена Вітчизняної війни 1-го ступеня). У нього був такий «вступ». Оксана Яківна Мешко попросила його написати касаційну скаргу на захист її сина Олеса Сергієнка, якого також заарештували з політичних мотивів. Мартиш це блискуче написав, тому його відразу ж вигнали з обраного списку ... Після цього все, що він міг зробити, - це захищати злочинців.

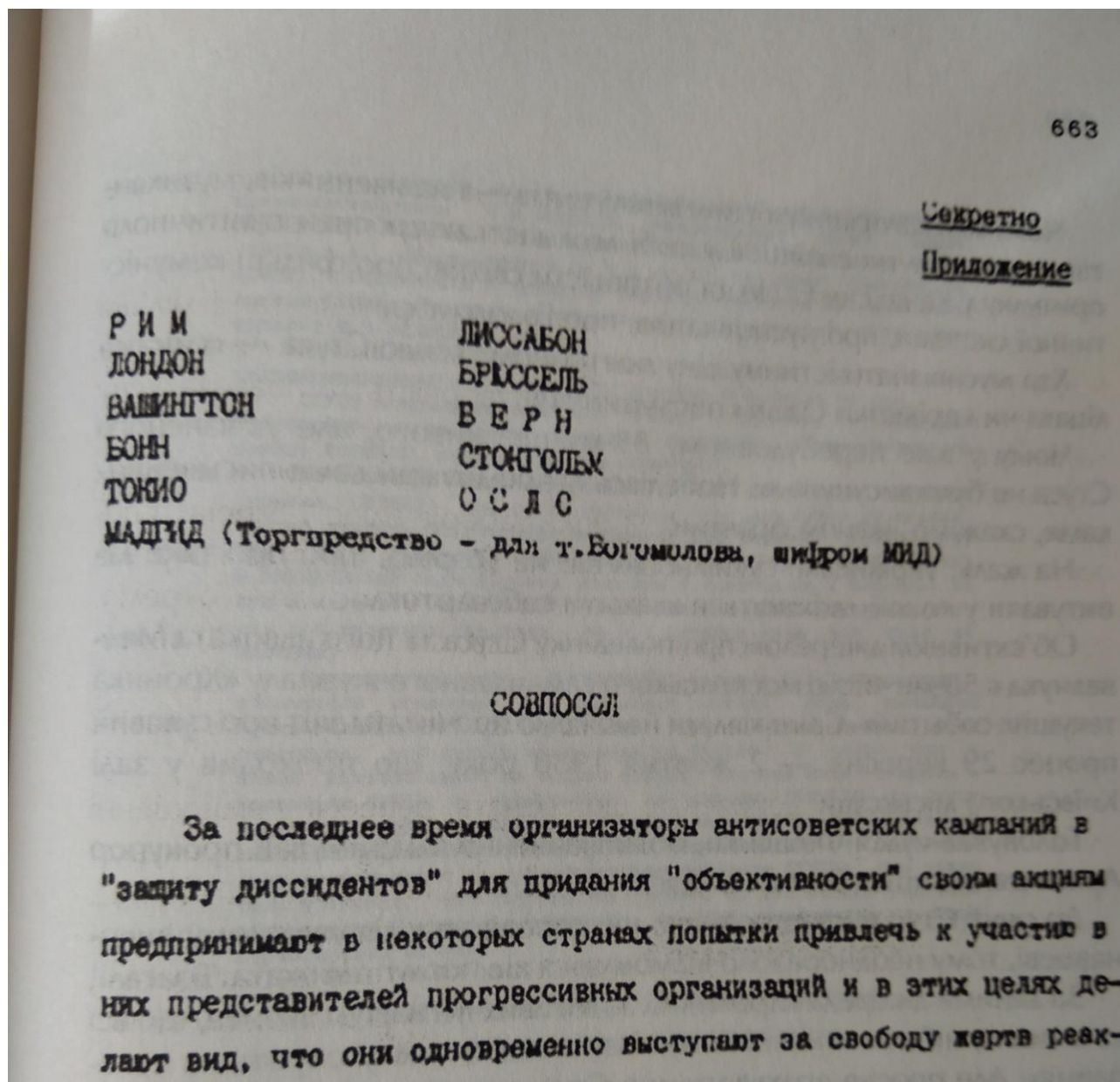

Рис. 3.16 Один з документів з КГБ – наказ радянським дипломатам активніше протидіяти захисту дисидентів

С 29 сентября по 2 октября Киевский городской суд под председательством П.И.ФЕЩЕНКО рассматривал дело члена Украинской группы "Хельсинки" Василия Семеновича СТУСА (1938г.р.), обвинявшегося по ч.2 ст.62 УК УССР (=ст.70 УК РСФСР), Обвинитель - прокурор АРЖАНОВ. Несмотря на протесты и отказы СТУСА, на суде присутствовал назначенный защитником адвокат В.В.МЕДВЕДЧУК (Хр.55).

Арестовали СТУСА 14 мая (Хр.57). Во время предварительного следствия СТУС никаких показаний не дал.

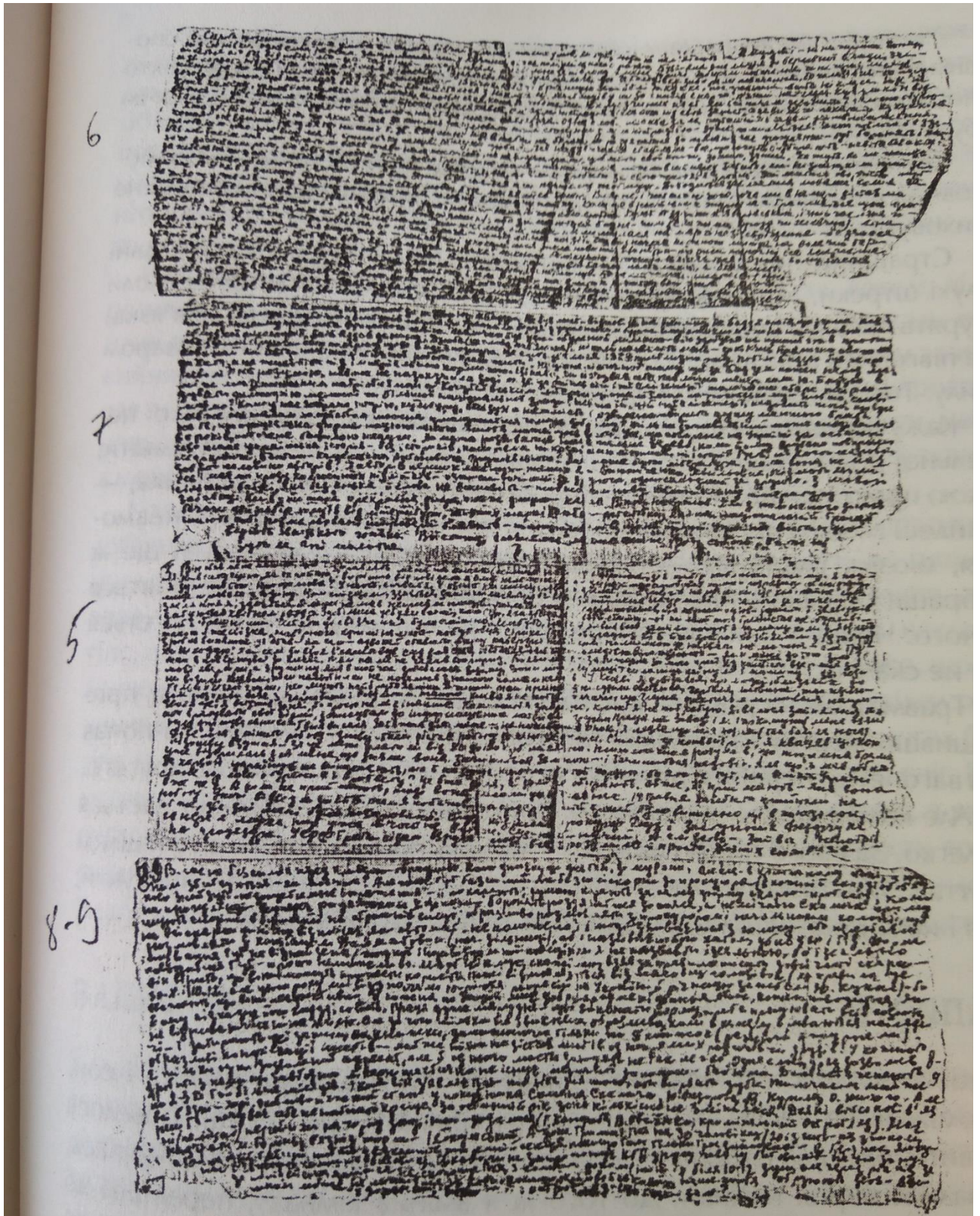
СТУСУ инкриминировали его письма САХАРОВУ, ЛУКЬЯНЕНКО, ГРИГОРЕНКО и киевским друзьям, заявление в прокуратуру по поводу ГОРБАЛЯ, стихи, "устную агитацию".

25 сентября (четверг) жена СТУСА Валентина ПОПЕЛЮХ звонила СЕЛЮКУ, но он ей ничего о суде над мужем не сказал. Поздно вечером 30 сентября Михайлине КОЦЮБИНСКОЙ (Хр.45, 46, 48, 49), Светлане КИРИЧЕНКО и жене Евгения СВЕРСТЮКА В.АНДРИЕВСКОЙ были вручены повестки с вызовом на 1 октября на суд в качестве свидетелей. Только от них ПОПЕЛЮХ узнала, что суд над ее мужем уже идет, но и 1 октября ее в зал суда не пустили.

Выступая на суде, КОЦЮБИНСКАЯ назвала СТУСА человеком с обнаженной совестью, не способным пройти мимо малейшей несправедливости. "Такие люди встречаются редко, и я счастлива, что судьба свела меня со Стусом. Я много чем в жизни обязана ему." На вопрос судьи, что она может сказать о заявлении СТУСА в прокуратуру по поводу ГОРБАЛЯ (в этом заявлении СТУС требовал возбудить дело против организаторов циничной провокации), КОЦЮБИНСКАЯ ответила, что это заявление ярко подтверждает ее характеристику личности СТУСА: она также была убеждена, что ГОРБАЛЬ не виновен, но она только горевала об учиненной несправедливости, а СТУС немедленно и остроотреагировал на нее.

Рис. 3.17 Фрагмент «Хроники текущих событий», яка містить виклад суду над Стусом

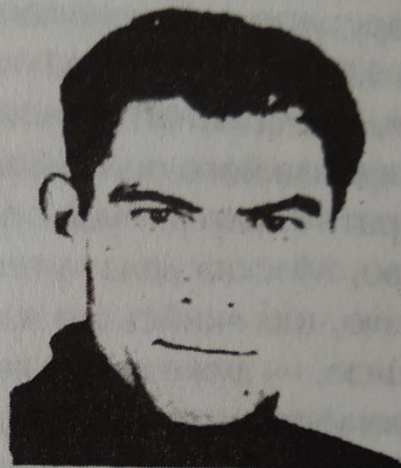
3.18 Такий вигляд мав написаний Стусом текст, що згодом отримав назву «З таборового зошита»

В КИЄВІ ЗААРЕШТОВАНО ВАСИЛЯ СТУСА, ЧЛЕНА КИЇВСЬКОЇ ГЕЛЬСІНКСЬКОЇ ГРУПИ

Париж, Франція. — Французьке пресове агентство Ажанс Франс поінформувало, що органи КГБ заарештували в понеділок, 19-го травня ц.р., Василя Стуса, члена Київської Гельсінкської групи, підписи якого значилися під багатьма документами громадського протесту і які опісля розповсюджувалися Самвидавом та поміщувалися в журналі „Український вісник”. Широкого розголосу набрав був підписаний Стусом документ „Звернення ста тридцяти дев'яти” діячів культури, науки, мистецтва, а також робітників Київської ПЕС.

В 1972 р. В. Стуса було заарештовано вперше з великою групою представників української інтелігенції і йому інкримінували „антирадянську агітацію і пропаганду”. Йому також

Василь Стус

ти шестидесятників. Після того Стуса виключили з аспірантури, не дали змоги захистити вже підготовлену кандидатську дисертацію, з видавництва „Радянський письменник” вилучено готову до друку збірку поезій, а через рік його позбавляють праці в Державному історичному архіві. де

Повідомлення про арешт. Газета «Свобода» (США)

3.19 Повідомлення про арешт. Газета «Свобода» (США)

3.2 Робота редактора видання «Справа Василя Стуса» із систематизації та подачі архівних матеріалів

Хто ж такий Вахтанг Кіпіані, і чому він вирішив писати дану історію про В. Стуса.

Вахтанг Теймуразович Кіпіані (нар. 1 квітня 1971, Тбілісі, Грузія) - український журналіст, публіцист та історик грузинського походження. Головний редактор інтернет-видання «Історична правда», однойменного тележурналу, викладач журналістики в Українському католицькому університеті у Львові та PR-відділу Національного університету «Києво-Могилянська академія», засновник Музею архіву преси *Додаток Е* [40].

Він розпочав свою професійну кар'єру в Миколаєві ще студентом. Першою його публікацією стала стаття, опублікована в 1990 році в підпільному виданні Народного руху «Чорне море» [41]. У 1992 році був головним редактором миколаївської газети обласної організації УРП «На Стражі». Потім він спробував новий напрямок, майже рік працював на телебаченні, з червня 1994 р. По березень 1995 р. - редактор, ведучий та автор програм телеканалу «Миколаїв» [40].

Потім він повернувся до преси і до травня 1996 року був кореспондентом «Нової миколаївської газети», а також позаштатним оглядачем видань «УНІАН-політика», «УНІАН-суспільство». Тоді він був призваний на військову службу у Збройних Силах України, пройшов його в Центральній телерадіостудії Міністерства оборони України, отримав звання молодшого сержанта. Після відставки у травні 1997 р. [40] він залишився працювати в Києві.

Свою подальшу професійну діяльність Вахтанг Кіпіані пов'язав із ЗМІ:

- газета «Україна молода» (червень 1997 — липень 1998) — кореспондент відділу політики, парламентський кореспондент
- телеканал «Новий» (липень 1998 — березень 1999) — випусковий редактор

- ТО «Телефабрика» (березень 1999 — листопад 1999) — головний редактор інформаційно-аналітичної групи, редактор щоденної телепрограми «Питання дня»
- газета «Київські відомості» (грудень 1999 — листопад 2001) — оглядач відділу політики
- телеканал «1+1» (листопад 2001 — вересень 2004) — випусковий редактор програми «ТСН»
- телеканал «1+1» (літо 2002 — вересень 2005) — головний редактор і ведучий програми «Подвійний доказ»
- телеканал «К1» (жовтень 2005 — травень 2006) — випусковий редактор програми «Один тиждень»
- журнал «Фокус» (червень 2006 — липень 2007) — головний редактор
- телеканал «Інтер» (липень 2007 — травень 2008) — шеф-редактор проекту «Великі українці», ведучий фільму про Степана Бандеру
- телеканал «ТВі» (лютий 2009 — листопад 2009) — заступник головного редактора
- журнал «Главред», фонд «Демократичні ініціативи» (лютий 2009 — грудень 2009) — керівник проекту «Перша сотня»
- телеканал «Перший національний» (грудень 2009 — січень 2010) — ведучий передвиборчих дебатів — президент-шоу «Українська рулетка»
- телеканал «ТВі» (травень 2012 — грудень 2012) — ведучий програми «Підсумки з Вахтангом Кіпіані»
- інтернет-проект «Владометр» (з вересня 2010 — грудень 2012) — головний редактор
- інтернет-видання «Історична Правда» (з вересня 2010 — дотепер) — головний редактор
- ведучий програми «Історична правда з Вахтангом Кіпіані» — телеканал «ZIK» (з березня 2013 — 14 червня 2019), з 8 вересня 2019 року — на телеканалі «Еспreso».

Зі студентських років Вахтанг Кіпіані почав вести активну громадську діяльність:

- жовтень 1990 р. - учасник голодування студентів на Майдані Незалежності в Києві;
- березень 1991-1994 рр. - засновник та перший голова Миколівського відділення Спілки українських студентів;
- 1993 - організатор першої всеукраїнської студентської наукової конференції «Аркасівські читання» у Ніколаєві.

Також він був членом декількох політичних партій та об'єднань:

1990—1992 — Народний Рух України

1990—1996 — Українська республіканська партія

2005—2007 — «Пора»

У квітні 1996 року Вахтанг Кіпіані брав участь у виборах до Верховної Ради України (Центральна область 287, Миколаївська область), завоювавши третє місце з 15,9% голосів.

У 2006 році він балотувався до Верховної Ради України зі списку виборчого блоку Пора-ПРП, який не набрав достатньої кількості голосів і не балотувався до парламенту.

На виборах до Київської міської ради 2014 року він балотувався в багатомандатному окрузі від політичної партії «Нове життя», п'ятої партії у списку партії - він не став депутатом, оскільки ця політична сила отримала лише три місця на виборах список.

Вахтанг Кіпіані любить збирати самвидави, газети та передвиборчі матеріали. Журналіст почав збирати збірки в 1984 р. З журналів Радянського Союзу, і з часом поповнив пресу народів, що населяли територію СРСР, і видавництва діаспори. Колекція налічує понад 32 тисячі. заголовків різних видань і налічує понад 150 000 копії, багато з яких рідкісні та унікальні. Щоб пізнати їх, Вахтанг Кіпіані організовує тематичні виставки. У 2015 році на їх основі було створено Музей архіву преси в Києві.

«Справа Василя Стуса»: Кіпіані виграв суд проти Медведчука.

Апеляційний суд Києва скасував рішення Дарницького районного суду Києва про заборону розповсюдження книги журналістом Вахтангом Кіпіані «Справа Василя Стуса». Про це повідомив сам Кіпіані на своїй сторінці у Facebook у п'ятницю, 19 березня.

«Слава Україні! Ми виграли справу», - написав він.

«Апеляційний суд міста Києва скасовує рішення Дарницького районного суду в Києві від 19 жовтня 2020 року про заборону публікації та розповсюдження книги Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса», заявив суддя, передає Укрінформ.

Постанова Київського апеляційного суду може бути оскаржена до Верховного Суду України протягом 30 днів з моменту її оголошення.

Нагадаємо, 19 жовтня суд у Дарниці в Києві частково задовольнив позов Віктора Медведчука до Вахтанга Кіпіані - автора книги «Справа Василя Стуса».

Суд заборонив видавництву «Вахтанг Кіпіані» та «Віват» розповсюджувати друковане видання книги «Справа Василя Стуса» та її подальше відтворення «до усунення порушення особистих прав власності Віктора Медведчука». Суд також заборонив розповсюдження інформації, пов'язаної з книгою, у ЗМІ та використання інформації у розділі про Медведчука.

За словами Кіпіані, тираж його книги про Стуса становить майже 100 000. копій. І «це певною мірою рекорд в історії України, якщо розглядати жанр» нехудожньої літератури», заявив журналіст в інтерв'ю Deutsche Welle.

Книга Кіпіані розповідає про останні п'ять років життя українського поета-дисидента Василя Стуса. Він базується на архівах КДБ у справі проти Стуса, порушеній у 1980 році за участь поета в Українській Гельсінській спілці з прав людини та критику радянської влади. Його засудили до 10 років ув'язнення та 5 років заслання, які він не зміг пережити. Поет помер у вересні 1985 року.

Автор Вахтанг Капіані дає нам можливість детально ознайомитись із життям В. Стуса, щоб кожен українець і не тільки особисто відчув увесь цей нестерпний біль письменника. Оскільки в радянські часи були судові процеси, оскільки існували докази того, за яких письменників тоді садили у в'язницю, виявляється, що зараз ми живемо в іншому вимірі, тому що ми маємо право

висловити свою думку і можемо сміливо творити та писати книги, сьогодні письменники не мають такого великого і скептичного ставлення.

Хоча система СРСР все-таки намагалася існувати і програла битву, а саме: як відомо, письменник Вахтанг Кіпіані написав у своїй книзі главу про смерть В. Стуса (можлива причина). У якому згадується особистість Медведчука (адвокат В. Стус). Під час суду над дисидентом у 1980 році його адвокатом був Віктор Медведчук. Сам Стус протестував проти цього призначення, але не зміг замінити захисника.

Медведчук за фахом юрист, а в 1980 році його призначили захисником держави Стуса. Багато істориків та свідків тих подій стверджують, що він справив жахливий вплив на долю дисидента, і звинувачують Медведчука в порушенні норм правової етики в цьому процесі. На їх думку, це призвело до того, що Стус був засуджений занадто суворо, а Медведчук, призначений захищати його, назвав вирок остаточним.

У свою чергу Медведчук був публічним захисником Стуса в цьому процесі. Роль Медведчука в процесі над Стусом була описана в частині книги Кіпіані під назвою «Чи Медведчук вбив поета Стуса?» Однак опозиційний політик стверджує, що інформація, що міститься в книзі, не відповідає дійсності. Він вимагає захисту своєї честі, гідності та ділової репутації в суді та зняття книги «Справа Василя Стуса» з продажу.

Як повідомляє прес-служба видавництва «Віват» *Додаток Ж*, книга «Справа Василя Стуса» «складається на 90 відсотків. архівні документи, а думки автора ґрунтуються на фактах, що містяться в них, включаючи змістову частину книги». Однак Медведчук просить суд визнати деякі цитати недостовірними, оскільки він вважає, що це рішення автора. Серед них: «поет був розп'ятий (тобто, «Він (тобто Медведчук. - Ред.) фактично підтримав звинувачення. Навіщо прокурорам, якщо є такі бездоганні адвокати? «»,» Адвокат Медведчук також вчинив злочин проти поета, не повідомивши його родині про початок процесу. Чи боявся він КДБ, чи завжди був цинічним і аморальним? «

Медведчук обурився цитатами. «Якщо хтось дозволяє собі робити заяви, які не відповідають дійсності, мова йде про суперечку з метою захисту честі та гідності, я завжди це робив і буду робити в майбутньому», - сказав він.

Політик не визнає, що засудив Стуса, і стверджує, що захищав його за радянським законодавством і не порушував чинних на той час правових норм. «Я можу поглянути вам в очі і сказати, що не відчуваю і ніколи не відчував провини до Василя Стуса - ні внутрішньої, ні зовнішньої», - сказав Медведчук в інтерв'ю Радіо Свобода у 2013 році [5].

Вахтанг зробив спробу з'ясувати істину за що ж був змушений якусь частину життя В. Стуса пережити, справу (суд) з Медведчуком, який подав позов до суду на автора, що начебто інформація яка знаходиться в книзі порушує його особисті права, і репутацію. Автор міг особисто ознайомитись з адвокатом В. Стуса, котрий має ще старі УРСР принципи, і не дуже переживав за свою репутацію.

Кіпіані зазначає, що Медведчук, будучи державним юристом за радянських часів, «робив свою роботу як міг». «Але досвід показує, що в порівнянні з іншими юридичними історіями того часу він захищався не дуже добре. Більше того, він дозволив деякі речі, які, на мою думку, з морально-етичних міркувань не можна пробачити навіть після 40 років.

Автор дає читачеві можливість побачити цю ситуацію, оскільки особа не могла захищати обвинуваченого в суді в якості адвоката, а просто погодилась із твердженнями. Адвокат діє за своїми амбіціями, можливо, його познайомили з В. Стусом, щоб зіпсувати йому життя, ми цього не знаємо, бо бувають моменти, які назавжди замовчують, і правда не має шансів існувати.

Крім того, чиновники Кіпіані та «Віват» впевнені, що позов Медведчука за книгу про Василя Стуса - це спроба тиску на свободу слова. *«У разі програшу ми будемо подавати апеляцію, адже ані автор, ані видавництво Vivat «не порушили закон, мораль та, крім того, чийсь невід'ємні особисті права. Доведіть - насправді для нас. честь, гідність та ділова репутація «ми захищаємо право*

суспільства шукати історичну правду», - сказала Юлія Орлова, генеральний директор видавництва «Віват».

Отже, навіть в даній ситуації ми бачимо, що система діє, вона ще живе, на сьогоднішній день, таких людей як В. Стус багато, особливо це пов'язано з війною на Донбасі, журналістів, політичних діячів, письменників, і простих людей які йдуть проти системи, і потім опиняються за грантами, тому що стають на заваді вищій гілці влади, і є жертвами ситуацій.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті здійснених нами усіх необхідних наукових вивчень можемо зробити такі висновки. Після того як Україна прийняла незалежність, змін зазнало й українське архівознавство. Українське суспільство отримало змогу розширити свій кругозір, знання та пізнання у цій галузі. Наприклад, ці свідчення можна аргументувати появою, наукових статей, енциклопедій, термінологічних словників, розвідок, монографій, збірників, дисертацій та інших досліджень у цій галузі.

Вивчалася українська та зарубіжна архівознавча думка, розбудовувалася архівна справа, відновлювалася наукова спадщина українських архівістів, яка замовчувалася та була забороненою у часи тоталітаризму. Здійснено реформу у архівній галузі, удосконалений науково-довідковий апарат архівних документів, що полегшує користувачеві знайти необхідний архівний матеріал.

Проте, ми хочемо звернути увагу на те, що потрібно вдосконалювати фундаментальні напрями у розвитку українського архівознавства, адже після проведення дослідження ми визначили те, що збереженість архівних фондів у нашій країні здійснене не належним чином, про це свідчать ось такі факти: після того як Україна стала незалежною державою, у ній не було побудовано жодної архівної будівлі, архівні приміщення розташовують у підвальних приміщеннях де важко дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, які прописуються у положенні щодо зберігання архівних матеріалів, також кожного року збільшується кількість пограбованих архівних установ, відбуваються різні техногенні катастрофи, після яких втрачаються безцінні матеріали в історії українського архівознавства, низка не повернутих архівних матеріалів, які в період війн були вивезені закордон, забезпечення вільного доступу та відкритості інформації і також важливим аспектом є піднесення соціального статусу архівознавців.

Слід зазначити, що описи у забезпеченні до доступу архівних матеріалів мають велику роль, адже правильне вміння описування документів та складання

архівних довідників можна вважати найголовнішим вмінням та обов'язком архівістів та показником їхньої компетентності у даній галузі.

На даному етапі розвитку архівної системи, українськими архівістами ще не створено єдиної методики з опису архівних матеріалів, які призначені для зберігання їх в архівах. Архівісти створюють описи згідно вимог державного стандарту, де прописані норми, які стали традиційними, запозичивши міжнародний досвід.

Здійснивши аналіз книги ми запевняємо те, що перед укладанням книги укладач уніфікував архівні матеріали, а саме здійснив уніфікацію складання тексту, оформлення матеріалу. Підібрані у книгу документи відібрані, упорядкування документів здійснене за метою їх складу, матеріали не дублюються.

Ми вважаємо, що важливий внесок у розвиток української історії та історію архівознавства вніс укладач книги, яка стала справжнім феноменом на книговидавничому ринку. Ця книга містить архівні документи з кримінальної справи поета-дисидента, покази свідків та інші факти, які були під грифом «секретно». Книга, яка опинилася на лаві підсудних, ніби то вона порушує честь та репутацію певних осіб, але ми хочемо зазначити, що упорядник у книзі зазначив всі документи та джерело, де були звіти про судові процеси та цитуються слова і самого адвоката теж за цим джерелом. Ми впевнено можемо сказати, що дослідник працює із джерелами.

Автор вдало підібрав архівні матеріали, систематизував їх додав власні напрацьовані тексти, статті відомих українських дисидентів та власні матеріали поета. «Заборонена» книга отримала великий попит читачів, відкрила нам систему радянської влади, дала змогу перевірити популярні міфи про поета, відкрила уявлення про адвокатську систему в нашій країні та висвітлила нам історію людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апанович О.М. Архів Коша Запорізької Січі. *Архіви України*. 1989. № 6. С.13–27.
2. Архівістика: Термінологічний словник / упорядники: К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова. Київ: 1998. 106 с.
3. Архівознавство: підручник для студентів історичних факультетів /редкол. Я.С.Калакура(гол. ред.) та ін. К., 1998. 316 с.
4. Врадій Н. Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові. Третя республік. наук. конф. з архівознавства та інших спец. іст. дисциплін. Перша секція: Архівознавство. К., 1968. С. 22–42.
5. Глинський М. П. Радянське архівне будівництво в західних областях УРСР І. *Архіви України*. 1979. № 5. С. 16–22.
6. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ : 2732:2004 . URL: [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf)(дата звернення 16.06.2021).
7. ДСТУ 4331: 2004 Правила описування архівних документів / розробники: Н. Христова (кер.), Л. Драгомірова, С. Лозова. Чин. від 01.07.2005. К. : Держспоживстандарт України, 2005.
8. Замлинський В. О. Підготовка кадрів архівістів на кафедрі джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. *Архіви України*. 1984. № 4. С. 7–11
9. Класифікація документації наукових установ НАН України в контексті формування їх архівних фондів Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2015. № 42.
10. Коновалова В. П'ятирічний план розвитку архівної справи в Українській РСР (1966-1970 рр.) України.1966. № 1.С. 3-7.
11. Кузьменко В. Державні архіви на Україні за роки радянської влади. *Укр. іст. журн.*1978. № 5. С. 53–61.
12. Куцинда В. І. Радянське архівне будівництво в західних областях УРСР. *Архіви України*. 1990. № 1. 5–9.

13. Лозенко Л. І., Кентій А. В. Архівне будівництво в УРСР (1919-1974 рр.). *Архіви України*. № 3. С. 5–15.
14. Ляховицький В. П. УНДІАСД : п'ять років наукових досліджень в галузі архіво- та документознавства. *Студії з архівної справи та документознавства*. К., 1999. Т. 4. С.18.
15. Макієнко О. Описи фондів земських установ у Державних архівах України. *Історичний архів*. 2012. С. 114–122
16. Марченко П. Стандарти кодованих архівного опису та контексту. *Архіви України*. 2009. № 1–2. С. 79-84.
17. Матяш І.Б. Архівознавство: методологічні засади та історія розвитку. К.: Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 515 с.
18. Матяш, І.Б. Сучасна українська архівістика: організація, проблеми, завдання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. К., 2004. № 1. С. 45–50.
19. Методичний посібник з роботи з документами особового походження / авт.-уклад.: Л. О. Драгомірова, І. М. Мага, З. О. Сендик, К. Т. Селіверстова, Н. М. Христова. К., 2009. 284 с. URL: http://undiasd.archives.gov.ua/doc/doc_osob_pohod.metod_rec.pdf(дата звернення 16.06.2021).
20. Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4331:2004 «Правила описування архівних документів»/ упоряд. Н. М. Христова. К., 2008.52 с.
21. Мітюков О.Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917-1973). К.: Наук. Думка.1975. С. 13–31.
22. Нариси історії архівної справи в Україні / заг. ред. І.Б. Матяш та К.І. Климової. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002.612 с.
23. Облік документів у державних архівах України: Інструкція. К., 2014.
24. Олійник С. Архівознавство України: Метод. рек. для студ. іст. ф-ту, 2006. 34с.

25. Організація роботи з документами особового походження в електронній формі в Центральному державному електронному архіві України. Методичні рекомендації /уклад.: Кручиніна Т. Г. К., 2015. 42 с.

26. Про доступ до інформації від 13.01.2011. №29-39-VI. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 16.06.2021).

27. Про затвердження Правил роботи архівних установ України від 08.04.2013. № 656/5. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text> (Дата звернення 16.06.2021).

28. *Про Національний архівний фонд* від 24.12.1993. №3814-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення 16.06.2021).

29. Складення архівних описів: метод. Рекомендації / уклад.: Н.М.Христова. К., 2013. 138 с.

30. Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього С74 КДБ УРСР/ уклад. В.Кіпіані. Х.: Віват, 2020. 688 с.: іл.

31. Старостин Е. В. Зарубежное архивоведение: проблемы истории, теории и методологии. Москва: Информационно-издательское агентство «Русский мир», 1997. 332 с.

32. Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек / під ред. З. М. Амбарцумяна ; пер. з 3-го рос. вид. з доп. для мас. б-к УРСР. Х., 1975. 239 с.

33. Тельчаров А. Д. Архивознаводство: Конспект лекцій: Посібник для підгот. к экзаменам. М. : Пріор-видав, 2004. 156с.

34. Тихонов В. И. Информационные технологии и электронные документы в контексте архивного хранения (статьи разных лет). М.: Издательство Главного архивного управления города Москвы, 2009. 384 с.

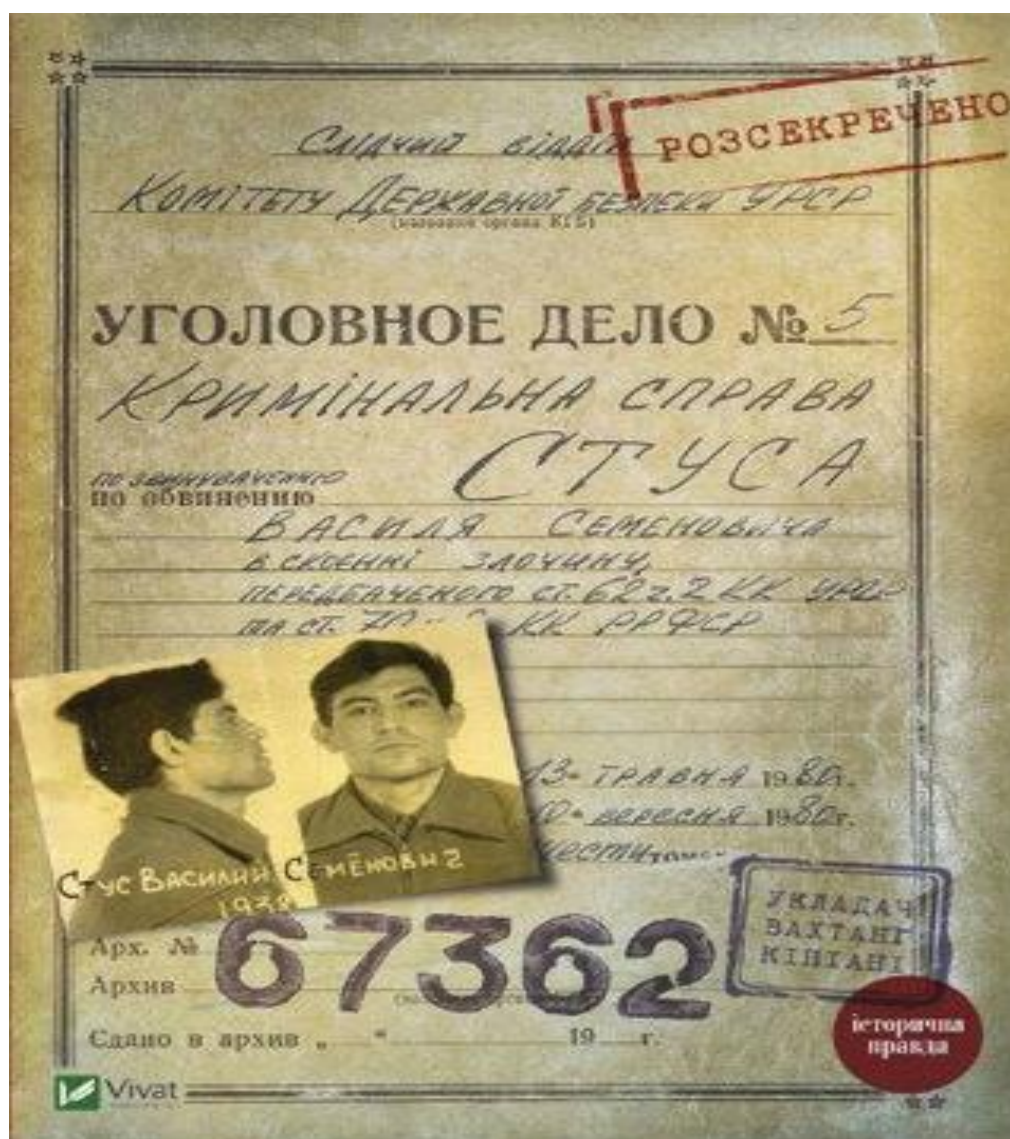
35. Трач Ю. Архивознаводство: Навч. посіб. для дистанц. навч. Відкритий міжнародний ун- трозвитку людини “Україна”. К. : Університет “Україна”, 2005. 362с.

36. Українська архівна енциклопедія .Держ. ком. Архівів України, Укр НДІ арх. справи та документознавства / редкол.: Матяш І. Б. (гол. ред.) та ін. К., 2008. 880 с.
37. Филоненко В. Наукова діяльність Таврійської наукової архівної комісії і Таврійського товариства історії, археології та етнографії (1887-1929 рр.). *Архіви України*. 1967. № 1. С. 31–34
38. Фондування документів НАФ : метод. рекомендації / уклад. Приходько Л. Ф. К., 2009. 39 с.
39. Хащина Х. О. Аналіз сучасного стану організації архівної справи в архівних закладах Харківщини (на прикладі державного архіву Харківської області). *Соціальні комунікації*. Харків, 2012. С. 224–232
40. Хрестоматия по археографии: пособие для студентов Московского государственного историко-архивного института / под ред. проф. Г.Д. Костомарова. М., 1956.
41. Хрестоматія з архівознавства: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл./ упоряд.: Г.В. Боряк та ін. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 408 с.
42. Христова Н. М. Архівна евристика: практичні аспекти. С. 284–285 URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2010/35.pdf(дата звернення 16.06.2021).
43. Христова Н. М. Основні етапи розвитку науково-довідкового апарату державних архівів в Україні за радянської доби. *Архіви України*. 2008. № 1–2. С. 170–179. 28.
44. Христова Н. М. Удосконалення науково-довідкового апарату архівів та розроблення проблем архівного описування: навч. посіб. Київ : Видав. дім „КМ Академія”, 2002.
45. Чиркова М. Ю. Доступ до архівної інформації як механізм формування суспільної свідомості. *Архіви України*. 2011. № 2-3. С. 37-39.
46. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій. Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне, 2001. 438 с.

47. Щедрина Д.С. Діяльність Істпартів України по збиранню документів з історії партії Жовтневої революції(1921-1929 рр.). *Укр. іст. журн.* 1974. № 2. С. 13–22.
48. Юдіна Л. М. Тематика сучасних досліджень за документами Державного архіву Харківської області: аналіз, тенденції, портрет користувача. *Архіви України.* 2011. № 4. С. 76–81.
49. Юдіна Л. М. Читацька конференція як результат дослідницької роботи користувачів документами Національного архівного фонду. *Архіви України.* 2011. №. 6. С. 66–74.
50. Янковая В. Ф. Аналітичний огляд керівника. *Секретар-референт.* 2002. № 6. С. 15–17.

ДОДАТКИ

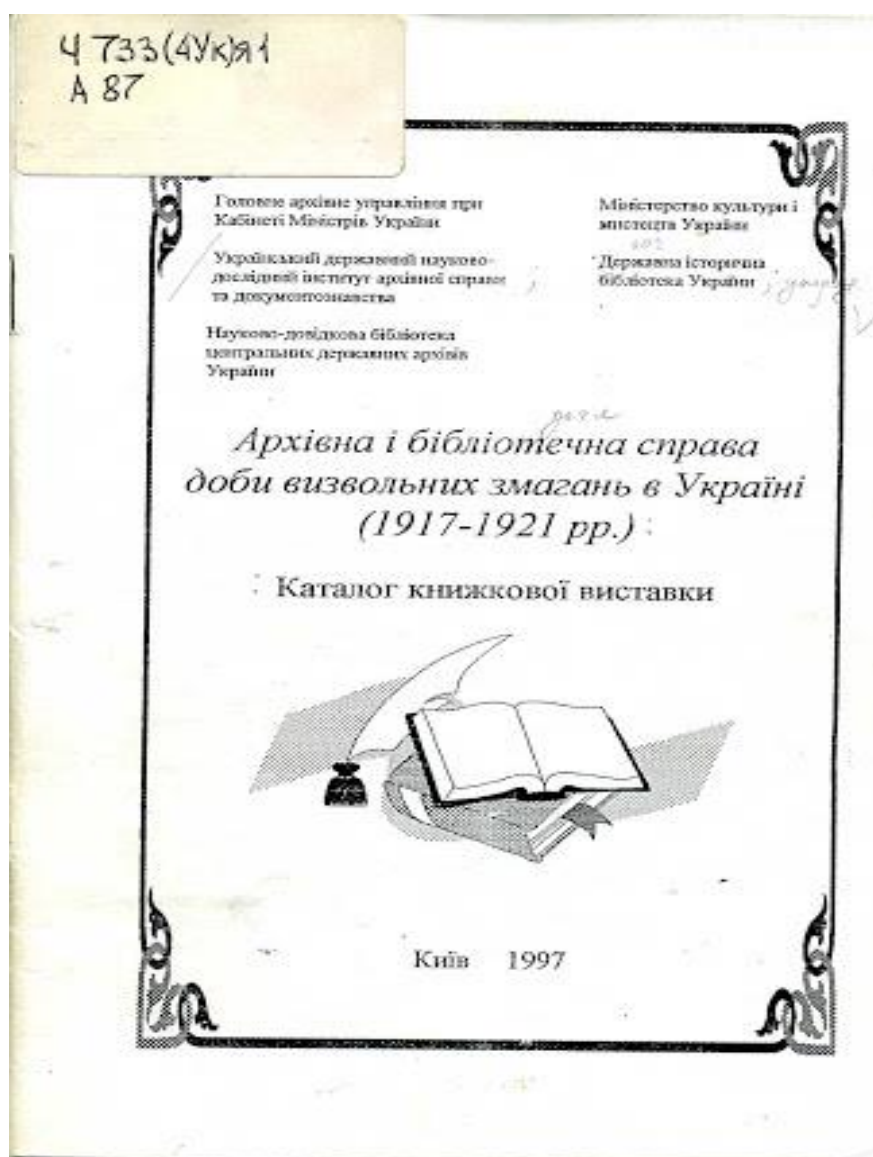
Книга Вахтанга Кіп'яні «Справа Василя Стуса»

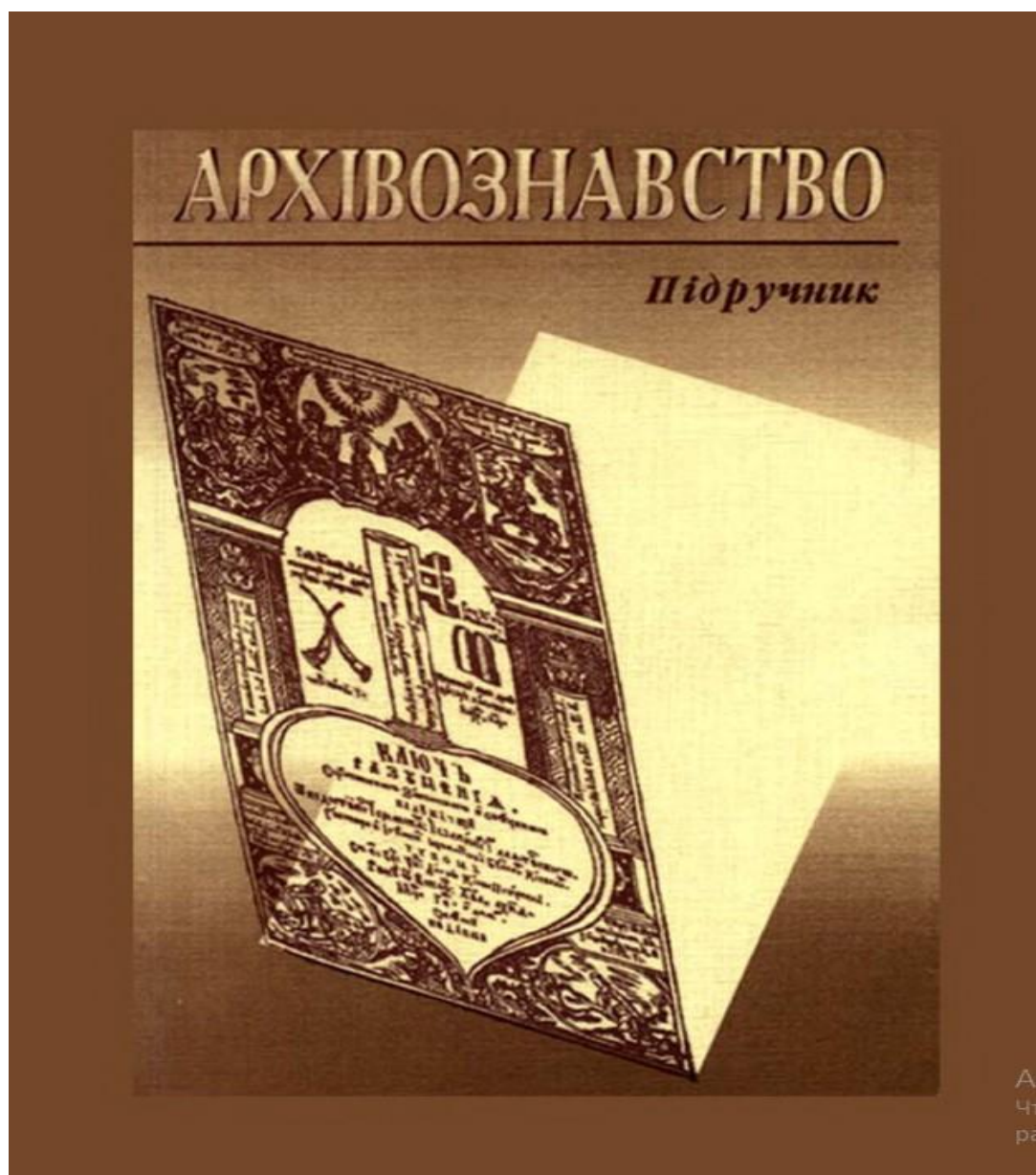

ДОДАТОК Б

Збірник «Архівна та бібліографічна справа в Україні доби визвольних змагань (1917-1921рр.)»

Підручник «Архівознавство» Я.С. Калакура

ДОДАТОК Г

Формалізована схема відповідності описової статті на рівні фонду за інформаційними зонами

Інформаційні зони	Елемент описання	Графа архівного опису
зона ідентифікації	пошукові дані	номер справи
зона контексту, зона змісту і структури	розширений заголовок із внутрішньою анотацією	описові статті (заголовки справ)
зона ідентифікації	ступінь завершеності	
	ступінь повноти	
	спосіб відтворення вид (варіант) зображення або звучання, наявність написів, специфічних прийомів зйомки	
	формальний вид носія, зовнішні особливості документів	
	носії інформації	
зона умов доступу	умови відтворення інформації	
	мова документів, особливості форм запису інформації	
зона інформації про спорідненні документи	інформація про оприлюднення	
зона ідентифікації, змісту і структури (контексту)	зовнішня анотація окремих документів, групи документів чи частини окремого документа справи із зазначенням їх пошукових даних, кількісних показників, способів утворення чи відтворення та формальних характеристик	
зона ідентифікації	крайні дати утворення (написання, запису, зйомки) документів справи	дати документів
зона умов доступу та користування	форма запису інформації	мова документів
зона ідентифікації	кількісні характеристики	Кількість документів, аркушів (метраж, хронометраж)
зона змісту та структури	категорія цінності	Примітки
Зона умов доступу та користування	умови доступу	
Зона інформації про	інформація про наявність	примітки

ДОДАТОК Д

**Формалізована схема відповідності описової статті на рівні опису за
інформаційними зонами**

Інформаційні зони	Елемент описання	Графа архівного опису
зона ідентифікації	пошукові дані	номер справи
зона контексту, зона змісту і структури	розширений заголовок із внутрішньою анотацією	описові статті (заголовки справ)
зона ідентифікації	ступінь завершеності	
	ступінь повноти	
	спосіб відтворення вид (варіант) зображення або звучання, наявність написів, специфічних прийомів зйомки	
	формальний вид носія, зовнішні особливості документів	
	носії інформації	
зона умов доступу	умови відтворення інформації	
	мова документів, особливості форм запису інформації	
зона інформації про спорідненні документи	інформація про оприлюднення	
зона ідентифікації, змісту і структури (контексту)	зовнішня анотація окремих документів, групи документів чи частини окремого документа справи із зазначенням їх пошукових даних, кількісних показників, способів утворення чи відтворення та формальних характеристик	
зона ідентифікації	крайні дати утворення (написання, запису, зйомки) документів справи	дати документів
зона умов доступу та користування	форма запису інформації	мова документів
зона ідентифікації	кількісні характеристики	Кількість документів, аркушів (метраж, хронометраж)
зона змісту та структури	категорія цінності	Примітки
Зона умов доступу та користування	умови доступу	
Зона інформації про	інформація про наявність	примітки

Вахтанг Теймуразович Кіпіані

Видавництво «Vivat»

